

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบข่ายในการนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความหมายของหลักสูตร
2. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
3. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
4. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร
5. การพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น
6. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ
7. ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่น
8. ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น
9. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษา นักวิชาการ และผู้รู้หลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรแตกต่างกันในรายละเอียดดังต่อไปนี้

Taba (1962) กล่าวว่าไว้ว่า หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนและครูผู้สอนจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้

Beauchamp (1975) ให้คำนิยามหลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่แก่นักเรียน

ภิญโญ สาร (2526) กล่าวว่าไว้ว่า หลักสูตร คือบรรดาประสบการณ์หรือความพยายามที่ทั้งปวงที่โรงเรียนจัดให้แก่แก่นักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปบนทิศทางที่โรงเรียนปรารถนา

สุมิตร คุณากร (2523) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือโครงการให้การศึกษเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้

สวัสดิ์ จงกล (2529) กล่าวว่า หลักสูตร คือ ข้อกำหนดซึ่งระบุจุดมุ่งหมายของการศึกษา เนื้อหาสาระและเกณฑ์การใช้หลักสูตร ซึ่งจัดให้นักเรียนเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ เจตคติ ทักษะ และพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ธารง บัวศรี (2531) กล่าวว่า หลักสูตร คือแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

กรมวิชาการ (2534) ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองไปบนทิศทางที่เหมาะสมไปในทางที่พึงประสงค์

จากความหมายของหลักสูตรดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์หรือความรู้ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งหมายถึง สาระ เนื้อหาวิชา กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษา นักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

สุมิตร คุณากร (2523) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมีขอบเขตรวมถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่และการปรับปรุงหลักสูตรที่สร้างขึ้นมา ให้ความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาและสังคม นักการศึกษาของไทยมักนิยมใช้คำว่า การพัฒนาหลักสูตร การสร้างหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร และการยกร่างหลักสูตร

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร มีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเป็นการปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรให้ดีขึ้นทั้งระบบ ตั้งแต่จุดมุ่งหมายการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล ผลการสอนของครู ผลการเรียนของนักเรียน

เสริมศรี ไชยศรี (2528) ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้าง การเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงแผนประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหลาย รวมกระบวนการทั้งหมดตั้งแต่การวางแผนพัฒนา การศึกษาวิเคราะห์สภาพต่าง ๆ ก่อนพัฒนาแล้วนำมาใช้ในการออกแบบหลักสูตรและการสอน การพิจารณาประเมินผลของหลักสูตรทั้งในระหว่างที่มีการใช้หลักสูตรและหลังจากใช้หลักสูตรแล้ว การพัฒนาหลักสูตรนั้นจะทำได้ในระดับใดระดับหนึ่ง หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสิ่งที่เป็นองค์ประกอบของหลักสูตรก็ได้

สังัด อุทรานันท์ (2532) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร 2 ลักษณะ คือ การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การดำเนินงานเพื่อสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่แล้วให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สภาพของสังคม การเมือง เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย กระบวนการที่สำคัญต่าง ๆ หลายกระบวนการตามที่ นักการศึกษาทั้งต่างประเทศและภายในประเทศได้กำหนดไว้อย่างหลากหลายดังนี้

Tyler (1970) ได้ตั้งคำถามสำหรับนักพัฒนาหลักสูตรไว้ 4 ข้อ คือ

1. มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนจะต้องจัดให้เด็ก
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่สามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายเหล่านั้น
3. จะจัดประสบการณ์เหล่านั้นอย่างไร จึงจะประสบผลสำเร็จ
4. จะสามารถตัดสินใจได้อย่างไรว่าจุดมุ่งหมายเหล่านั้นเป็นไปตามที่กำหนด

Taba (1962) กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอนดังนี้

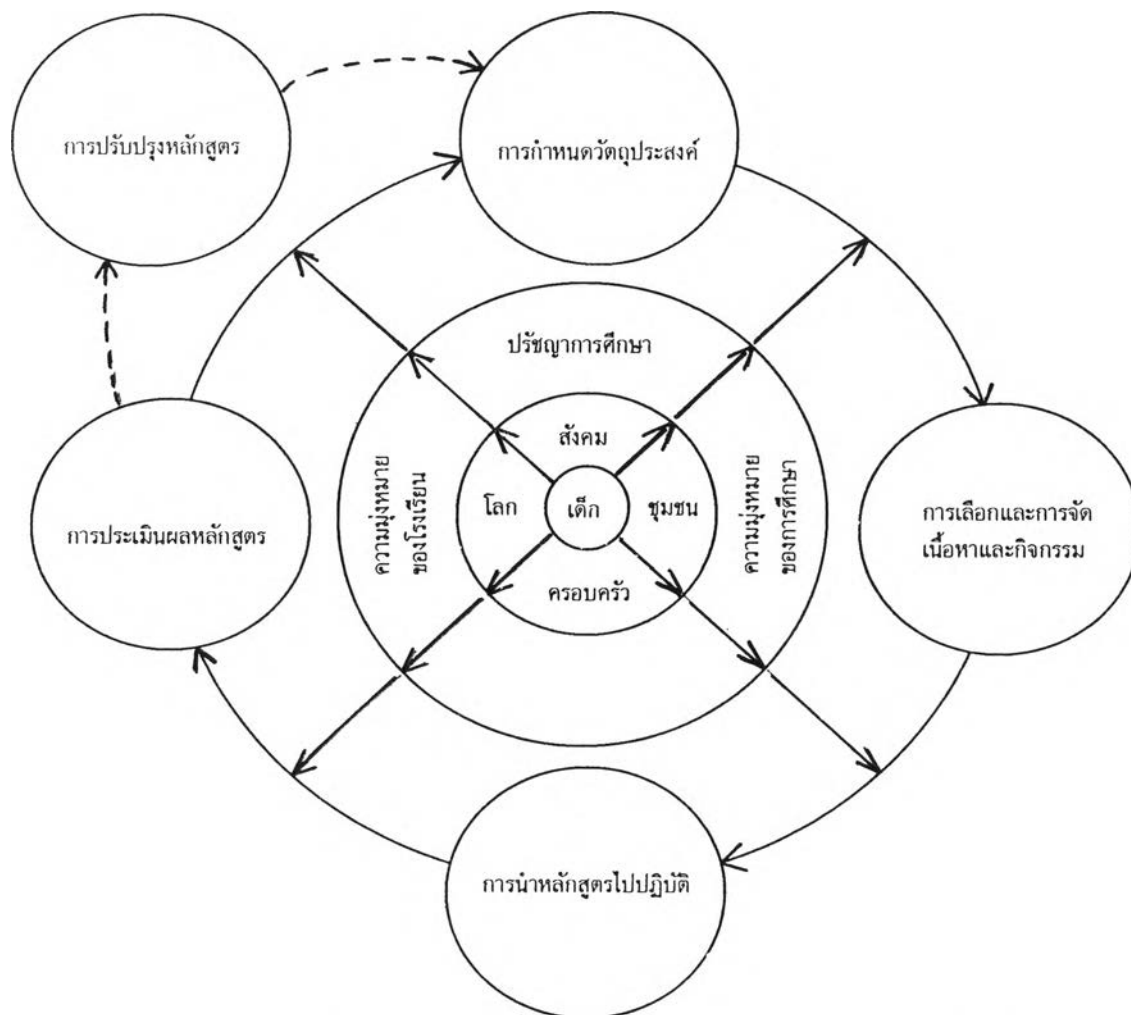
1. สืบค้นปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา
3. คัดเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอน
4. จัดลำดับเนื้อหาสาระ
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. จัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้
7. กำหนดวิธีการประเมินผลและแนวทางปฏิบัติ

สุมิตร คุณานุกร (2523) เสนอขบวนการในการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การเลือก การจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร
5. การปรับปรุงหลักสูตร

ขบวนการพัฒนาหลักสูตรมีลักษณะ เป็นวัฏจักร ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ขบวนการพัฒนาหลักสูตร (สุมิตร คุณานุกร, 2523)

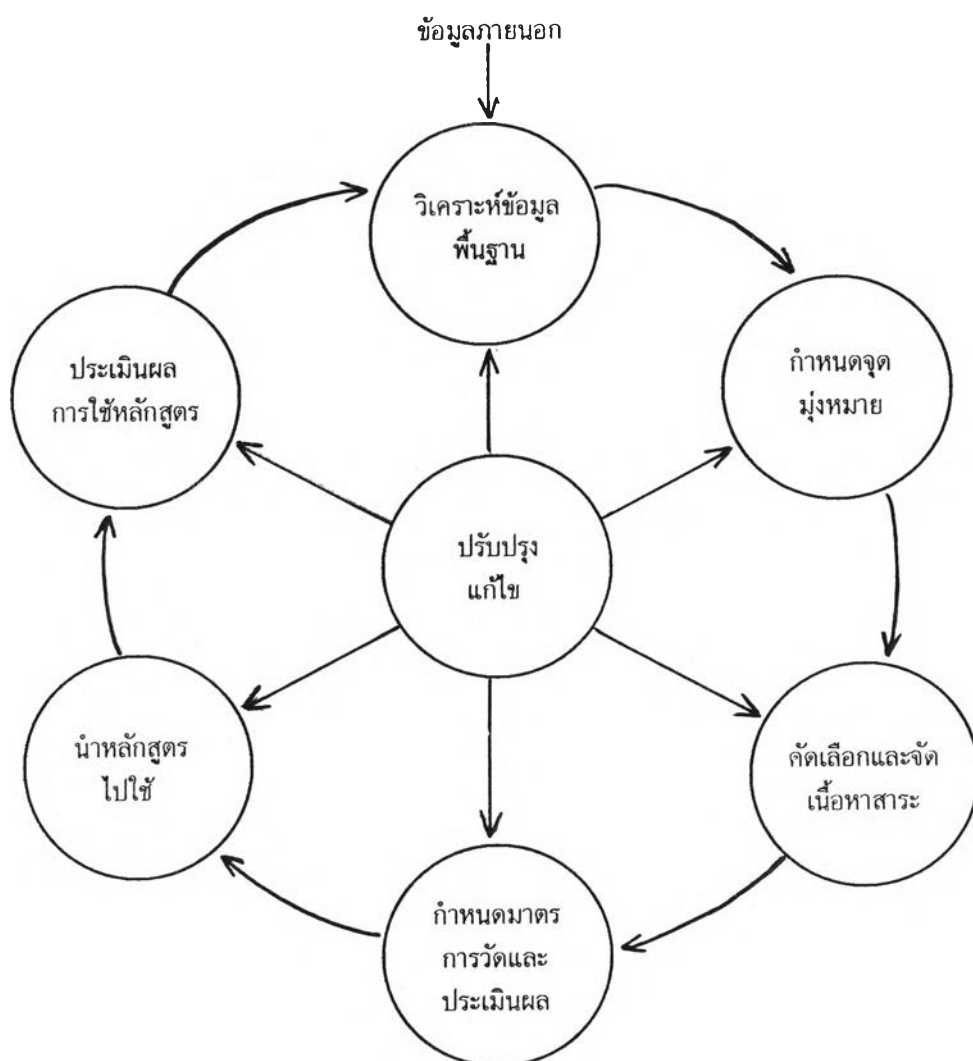

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้เสนอขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ
4. การกำหนดมาตรการวัดและประเมินผล
5. การนำหลักสูตรไปใช้
6. การประเมินผลการใช้หลักสูตร
7. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างเป็นวัฏจักร ดังแผนภูมิต่อไปนี้

วัฏจักรของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร (สังัด อุทรานนท์, 2532)

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษา สามารถสรุปขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นตอนการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. ขั้นตอนการกำหนดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์
3. ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้
4. ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร
5. ขั้นตอนการปรับปรุงหลักสูตร

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร นักการศึกษา นักวิชาการ ให้นักศึกษาไว้ดังนี้
 สัจด์ อุทรานันท์ (2532) มีความเห็นว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มของคณะพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชาครุภัณฑ์พัฒนาหลักสูตร และนักวัดผลการศึกษา
2. กลุ่มของผู้ที่ให้ความแนะนำ และสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของสังคม ได้แก่ ผู้เขียนหนังสือบุคคลที่ทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ผู้แทนราษฎร ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครองนักเรียน
4. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของผู้เรียน ได้แก่ ผู้เรียนและนักแนะแนวการศึกษา

บุญมี เฌรยอด (ม.ป.ป.) ได้ให้นักศึกษาไว้ว่า ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรได้
 งานแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. บทบาทของนักวิชาการ
2. บทบาทของนักการศึกษา
3. บทบาทของโรงเรียน
4. บทบาทของนักเรียน
5. บทบาทของประชาชน

Harl R. Douglass (1964 อ้างถึงใน สัจด์ อุทรานันท์, 2532) กล่าวว่า ผู้ที่ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่

1. ผู้เขียนแบบเรียน
2. บุคคลที่อยู่ในวงการวิชาชีพ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาวิชา
3. บุคคลที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานของรัฐบาลทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ
4. สถาบันที่มีหน้าที่ควบคุมมาตรฐานการศึกษา
5. นักเรียน
6. ครู

David Pratt (1980 อ้างถึงใน สัจด์ อุทรานันท์, 2532) กล่าวถึงคณะพัฒนาหลักสูตรว่า ควรประกอบด้วยผู้ที่มีความชำนาญ 6 ด้าน คือ

1. ผู้ชำนาญทางด้านเนื้อหาวิชา
2. ผู้ชำนาญในด้านวิชาชีพครู
3. ผู้ชำนาญในด้านพัฒนาหลักสูตร
4. ผู้ชำนาญด้านการวัดผล
5. ผู้ชำนาญด้านการจัดองค์การ
6. ผู้ชำนาญทางการเรียน

สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรพอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ (สัจด์ อุทรานันท์, 2532)

1. หน่วยงานส่วนกลาง เป็นหน่วยงานซึ่งทำการพัฒนาหลักสูตร

2. หน่วยงานส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานการใช้หลักสูตร

สรุปได้ว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร คือ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร เช่น นักวิชาการ นักจิตวิทยา นักการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

จากการที่นักการศึกษา นักวิชาการ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรไว้ นั้นจะพบได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียน เป็นบุคคลที่สำคัญมากที่มีส่วนช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นภายในโรงเรียนของตนเองให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งกรมวิชาการ (2534) ได้เสนอบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารไว้ในคู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไว้ว่า

1. การกำหนดปรัชญา อุดมการณ์ วัตถุประสงค์ นโยบายของโรงเรียน
 2. การศึกษา สืบค้น ปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น
 3. การศึกษา สืบค้น ปัญหา ความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครอง
 4. การศึกษา สืบค้น ความถนัด ความสามารถเฉพาะของผู้เรียน
 5. การจัดแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามความต้องการและความถนัด ความสามารถ
 6. การจัดบริการแนะแนวทางการศึกษาในเรื่องแนวทางการศึกษา การเลือกรายวิชา
 7. การจัดครู อาจารย์ การใช้ทรัพยากรภายนอก ผู้สอนจากภายนอก สถานที่ประกอบกิจการที่จะช่วยในการเรียนการสอน
 8. การจัดทำแผนการสอน เนื้อหาสาระรายละเอียด เทคนิคการสอน กระบวนการเรียนการสอน วัสดุการเรียนการสอน สื่อต่าง ๆ
 9. การเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้
 10. การจัดกิจกรรมเสริม
 11. การจัดกิจกรรมและปัจจัย เกื้อกูลให้เกิดกระบวนการส่งเสริมและการพัฒนาที่สมบูรณ์
- ครบวงจร
12. การติดตามช่วยเหลือนิเทศ
 13. การวัดผล ประเมินผลเพื่อการพัฒนา
 14. การพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

สิ่งที่จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถบริหารหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพก็ด้วยการใช้ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นซึ่งได้แก่ ครู ศึกษานิเทศก์ อาจารย์วิทยาลัยครู/มหาวิทยาลัย ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับการศึกษาและอาชีพ ฯลฯ มาช่วยกันคิดวางแผน การปฏิบัติงาน เป็นต้น

นอกจากนี้ หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอบทบาทของผู้บริหารในการนำหลักสูตรไปใช้ คือ การติดตามผล การบริหารหลักสูตร การบริการหลักสูตร การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ การประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการใช้หลักสูตรร่วมกันกับครู โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. เยี่ยมชั้นเรียน เพื่อติดตาม ควบคุม กำกับว่าครูมีวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่จำเป็น ติดต่อประสานงานกับแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้วัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน เช่น ศูนย์วิชาการจังหวัด และศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน
2. ส่งเสริมให้มีการใช้วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์
3. สนใจติดตามถึงปัญหาการเรียนการสอนที่ครูประสบและช่วยแก้ปัญหา
4. จัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของโรงเรียนให้มีสภาพที่เหมาะสมต่อการเรียนการสอนที่ดี เช่น จัดห้องสมุดให้อยู่ในสภาพที่ครูและนักเรียนจะได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้
5. ส่งเสริมให้มีการสอนซ่อมเสริมตามความจำเป็น
6. ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมนักเรียนที่จะช่วยให้การเรียนรู้ตามหลักสูตรสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น
7. จัดให้มีการเยี่ยมระหว่างชั้นเรียน โรงเรียนในกลุ่ม/โรงเรียนอื่น ๆ เพื่อให้ครูได้เห็นตัวอย่างทางการเรียนการสอนที่ดี และมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น
8. เสริมกำลังใจของครูด้วยการรับรู้ปัญหาของครู ยกย่องชมเชยในความพยายามของครูที่มีต่อการสอน อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน
9. เข้าใจงานของครูที่ถืองานหลัก คือ "สอน" ให้การสนับสนุนในเรื่อง การพัฒนาความชอบเป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นการสร้างขวัญ กำลังใจต่อบุคลากรในโรงเรียน
10. จัดให้มีการประชุมครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อจะใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ

11. ชี้แจงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลตามหลักสูตรให้ครู ผู้ปกครอง และชุมชนเข้าใจเพื่อการร่วมมือที่ดี

วิชัย ดิสรระ (2535) ได้เสนอหน้าที่ของอาจารย์ใหญ่ หรือ ผู้บริหาร ไว้ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของโรงเรียน
2. จัดทำแผนหลักสูตรของโรงเรียน โดยมีหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นแม่บท
3. ร่วมกันกำหนด จัดทำ และเตรียมสื่อ วัสดุทัศนูปกรณ์ที่จะใช้ในแผนการใช้หลักสูตรนั้น
4. กำหนดแนวปฏิบัติการเรียนการสอนตลอดแผน
5. ร่วมกันกำหนด จัดทำหรือส่งเสริมการให้ได้มาซึ่งสื่อการเรียนการสอนอย่างละเอียดแต่ละวิชาและการสอนแต่ละชั่วโมง
6. จัดทำแหล่งเสริมความรู้ประสบการณ์การเรียนการสอน เช่น ห้องสมุดศูนย์กลางการเรียนรู้ หนังสือ วารสาร ทัศนูปกรณ์ เป็นต้น
7. การทำโครงการปรับปรุงคุณภาพครูประจำการ

สังัด อุทรานันท์ (2532) ได้เสนอแนะไว้ว่า ผู้บริหารโรงเรียน ควรมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. ท้าความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อย่างชัดเจน
2. ให้บริการวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ แก่ครู
3. ดำเนินการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ
4. กระตุ้นและส่งเสริมครูในการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง เช่น จัดการฝึกอบรมหรือจัดประชุมสัมมนา เป็นต้น
5. ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเป็นเยี่ยงอย่างแก่ครูคนอื่น ๆ

สรุปได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียน ควรมีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ดังนี้

1. ร่วมกันวางแผนกับครูในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น
2. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. เป็นคณะกรรมการร่วมกับครู
4. สนับสนุนส่งเสริมขวัญและกำลังใจ
5. ให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณ
6. ให้บริการด้านวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งคอยอำนวยความสะดวกให้กับครู
7. ให้คำปรึกษาแนะนำกับครู
8. สนับสนุนให้ครูเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สัมมนา อบรม เป็นต้น

การพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น

การจัดการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริงนั้น ต้องเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรลักษณะต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นได้ โดยมีจุดสำคัญในการปรับปรุงหลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ในข้อ 5 ที่กล่าวไว้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร คือ เปิดโอกาสและส่งเสริมให้ท้องถิ่น คือ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถสร้างหลักสูตรรายวิชาต่าง ๆ ตามโครงสร้างวิชาบังคับเลือก และเลือกเสรีได้ เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อชีวิตจริง สภาพ เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่นและส่งเสริมความถนัด ความสามารถ ความต้องการของนักเรียน รวมทั้งความเป็นเลิศทางวิชาการและงานอาชีพ ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรมิได้มีขอบเขตจำกัดอยู่เฉพาะในระดับกระทรวงศึกษาธิการ หรือที่เรียกกันทั่ว ๆ ไปว่าระดับชาติเท่านั้น แต่กระจายต่อไปในระดับต่าง ๆ ได้ถึง 4 ระดับ ดังมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรในระดับชาติ เอกสารในระดับนี้ได้แก่ ตัวหลักสูตรคู่มือหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรระดับชาติมีลักษณะกว้าง และครอบคลุมความมุ่งหมายจะออกมาในลักษณะของค่านิยมทางการศึกษามากกว่าแนวทางในการเรียนการสอน เนื้อหาสาระจะกำหนดไว้แต่ประเด็นใหญ่ ๆ

2. การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น เอกสารหลักสูตรที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ได้แก่ ประมวลการสอน โครงการสอน และบันทึกการสอน ในระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยระดับย่อย ได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับโรงเรียน และระดับชั้นเรียน ขอบเขตคำว่าท้องถิ่น "จึงหมายถึง เขตการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นที่สำคัญ คือ การพัฒนาประมวลการสอน ซึ่งหมายถึง การขยาย และการปรับหลักสูตรระดับชาติ"

3. การพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียน เอกสารหลักสูตรที่ได้จากการพัฒนาในระดับนี้ได้แก่ โครงการสอน หลักการและแนวปฏิบัติในการผลิตโครงการสอน โครงการสอนนี้มีหน้าที่ขยายและปรับประมวลการสอนให้ละเอียดยิ่งขึ้น แยกรายละเอียดของเนื้อหาวิชาที่จะสอนออกมาเป็นกำหนดเวลา

4. การพัฒนาหลักสูตรในระดับชั้นเรียน เอกสารหลักสูตรที่ได้จากการพัฒนาในระดับนี้ได้แก่ บันทึกการสอน ซึ่งเน้นการตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เป็นการปรับครั้งสุดท้าย เพื่อให้สอดคล้องกับนักเรียนในแต่ละชั้น ซึ่งการปรับครั้งนี้ยังหมายถึง การปรับความมุ่งหมายในการสอน เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสูตรระดับชาติหรือระดับแม่บท ถึงเป็นหลักสูตรแกนที่เขียนไว้กว้างและบรรจุสาระที่จำเป็นที่ทุกคนในประเทศจะต้องเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ
2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น คือการนำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน สาระการเรียนจะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น
3. หลักสูตรระดับห้องเรียน เป็นหลักสูตรที่สำคัญที่สุดและบุคคลที่สำคัญที่สุดคือ ครู ซึ่งจะเป็นผู้นำหลักสูตรระดับชาติ ระดับท้องถิ่น มาปรับใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

สวัสดิ์ จงกล (2529) ได้กล่าวถึงการปรับรายละเอียดของหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเรียน การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เพราะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนรัก อนุรักษ์ และพัฒนาท้องถิ่นของตน เช่น หลักสูตรแม่บทกำหนดว่าอาชีพของคนไทยมีอะไรบ้าง ท้องถิ่นก็ควรจัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับอาชีพ ซึ่งท้องถิ่นควรจะระบุลงไปให้ชัด เท่าที่เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นเรียนด้วย

สรุปแล้ว การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญอย่างมาก เพราะในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีสภาพที่แตกต่างกันออกไป เช่น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม อันมีผลต่อความต้องการและเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ในการนำหลักสูตรจากส่วนกลางไปใช้ในระดับท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหรือปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นจึงมีจุดหมายสำคัญอยู่ที่

1. การพัฒนาหลักสูตรในระดับเขตการศึกษาหรือจังหวัด
2. การพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียน

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นนั้น ได้มีนักการศึกษา นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร เสนอแนวทางไว้ดังนี้

บันลือ พฤษะวัน (2525) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรแกนกลาง โดยการพิจารณาจุดประสงค์ หลักการ และเนื้อหาสาระ
2. ศึกษาแผนการสอนแกนกลาง
3. ศึกษาสื่อการเรียนการสอนแกนกลาง
4. การจัดทำแผนการสอนท้องถิ่น โดยปรับปรุงแนวการสอน
5. ปฏิบัติการสอน ครูผู้สอนทำการสอนตามแผนการสอนของท้องถิ่น

สุมิตร คุณานุกร (2523) ได้เสนอกระบวนการและวิธีพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. การจัดตั้งคณะกรรมการ ควรจะเลือกบุคคลที่มีความรู้และประสบการณ์หลาย ๆ ด้าน เป็นกรรมการ และควรจะให้ครูร่วมเป็นกรรมการด้วย
2. การจัดตั้งอนุกรรมการ เพื่อแบ่งเบางานที่คณะกรรมการปฏิบัติอยู่และอนุกรรมการ ควรจะเป็นเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาประจำจังหวัด
3. การศึกษาและวิจัยเพื่อหาข้อมูล คณะกรรมการ และอนุกรรมการ ควรดำเนินงานหาข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้
 - 3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับชาติ
 - 3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชุมชนในแต่ละ เขตการศึกษา
 - 3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อบกพร่องต่าง ๆ ของประมวลการสอนที่ได้จัดทำขึ้นมาแล้วในอดีต
 - 3.4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนของแต่ละ เขตการศึกษา
4. กำหนดข้อตกลงเบื้องต้น คณะกรรมการควรตกลงกันเกี่ยวกับรายละเอียดในเรื่องรูปแบบของประมวลการสอน และเวลาในการดำเนินงาน
5. การประชุมเพื่อดำเนินงาน

กาญจนา คุณารักษ์ (2527) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน
2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท
3. ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน
4. กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น
5. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น
6. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรกลาง
7. ดำเนินการใช้หลักสูตร
8. ประเมินผลการใช้หลักสูตร
9. ทำการปรับปรุงแก้ไข

สิริพร บุญยพันธ์ (2532) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของ
ท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลท้องถิ่น ทั้งข้อมูลทั่วไปและข้อมูลทางการศึกษา
2. วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อคำตอบในเรื่องที่สำคัญและท้องถิ่นต้องการเน้น
3. ศึกษาหลักสูตรแม่บท ได้แก่ ปรัชญา หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง เนื้อหา แนว
ดำเนินการ หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และระเบียบประเมินผล

4. กำหนดรายละเอียดในโครงสร้างของหลักสูตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

5. กำหนดวิธีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งมี 2 วิธี คือ

5.1 ทำหลักสูตรเอง

5.2 ปรับหลักสูตรของกระทรวง

การทำหลักสูตรเอง มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา และจุดหมาย
หลักการของหลักสูตรแม่บท

2. เลือกและจัดเนื้อหา

3. จัดระบบการเรียนการสอน ได้แก่ การผลิต และการใช้สื่อ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล การปรับหรือเพิ่มหลักสูตรของ
กระทรวงศึกษามีขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน

2. การทำสื่อเสริม

3. ทำคู่มือชี้แจงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และใช้สื่อและการ

ประเมินผล เสริมจากคู่มือของส่วนกลาง

สงัด อุทรานันท์ (2532) กล่าวว่า การปรับหลักสูตรให้เข้ากับสภาพสังคมของท้องถิ่น
อาจจะดำเนินการในระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ หรือระดับโรงเรียนก็ได้
การดำเนินการทุกระดับหากจะทำให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอนควรมีลำดับขั้นดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 จัดทำคณะกรรมการ ควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจจริงใน
การปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคม ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของท้องถิ่น

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นว่าจะทำการพัฒนาโดยการปรับ
หลักสูตรกลางหรือสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาเสริมเน้นควรรู้ให้บรรลุเป้าหมายอะไรบ้าง

ขั้นที่ 4 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระที่มีอยู่ในหลักสูตรกลางที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา
และความต้องการของท้องถิ่น และ/หรือจัดสร้างกระบวนการวิชาขึ้นมาใหม่

ขั้นที่ 5 ดำเนินการใช้หลักสูตรตามที่ได้ปรับขยายไว้แล้วโดยมีการนิเทศติดตามผลการ
ใช้ตัวอย่างใกล้ชิดด้วย

ขั้นที่ 6 ประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นขั้นที่มีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้ทราบว่า
หลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้นเหมาะสมหรือไม่อย่างไร

ขั้นที่ 7 ทำการปรับปรุงแก้ไข เป็นขั้นการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรว่าสมควรจะได้มี
การปรับปรุงแก้ไขตรงจุดไหนจึงจะทำให้หลักสูตรเหมาะสม และก่อให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาใน
สังคมส่วนรวมและสังคมท้องถิ่นให้มากที่สุด

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น
ควรประกอบไปด้วย

1. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
2. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากสภาพ ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น
3. ศึกษาหลักสูตรแม่บท ในเรื่อง จุดหมาย หลักการ จุดประสงค์ของแต่ละกลุ่ม
ประสบการณ์ เพื่อพิจารณา ลด เพิ่ม หรือขยาย
4. กำหนดเนื้อหาสาระ
5. จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร
6. ดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร
7. ปรับปรุงแก้ไข
8. ประเมินผลใช้หลักสูตร
9. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่หลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น เป็นการดำเนินงานที่ต้องการให้ผลที่เกิดขึ้นสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นในอนาคต การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นจึงถือว่าการดำเนินงานเพื่อพัฒนามากกว่าที่จะเป็นการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนั้น การดำเนินงานเพื่อพัฒนานั้น ท้องถิ่นต้องวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ เพื่อช่วยทำให้มองเห็นภาพของงานตลอดแนว ก่อนที่จะนำไปกำหนดเป็นโครงการหรือแผนงานสำหรับลงมือปฏิบัติ

การวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ เป็นกระบวนการทำงานอย่างหนึ่งซึ่งมีการวิเคราะห์งานตลอดแนว โดยมีการคิดอย่างรอบคอบ หาทางเลือกหลาย ๆ ทาง แล้วจึงตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เกิดประโยชน์สูงสุด และมีโอกาสทำได้ดีสำเร็จมากที่สุด งานบางอย่างแม้จะมีคุณประโยชน์สูงสุด แต่ในการดำเนินการมีข้อจำกัดแม้ในบางเรื่องก็อาจทำให้การดำเนินงานนั้นไม่สำเร็จได้ ดังนั้นในการดำเนินงานจึงควรเลือกงานที่เมื่อทำแล้วมีโอกาสสำเร็จ และเป็นงานที่มีคุณประโยชน์สูงสุด การที่จะตัดสินใจได้ว่างานใดมีประโยชน์สูงสุด และมีโอกาสสำเร็จมากที่สุดนั้น ท้องถิ่นจำเป็นต้องใช้อาศัยหรือใช้ข้อมูลที่เป็นระบบสารสนเทศ (Information System) มาใช้ประกอบการพิจารณา รวมทั้งความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะช่วยกันกำหนดงานพัฒนาขึ้น

การวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญดังต่อไปนี้ คือ

1. ศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา เป็นการศึกษาสภาพของสังคมที่ท้องถิ่นนั้น ๆ ตั้งอยู่ ว่ามีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด ผลที่ได้จากการศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาช่วยทำให้ท้องถิ่นมองเห็นสู่ทางหรือแนวทางของการที่จะลงมือพัฒนานั้น เรื่องใด เรื่องหนึ่งที่สอดคล้องกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนั้น ขณะเดียวกันผลจากการศึกษาทำให้ท้องถิ่นได้ทราบถึงข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคม อันอาจเป็นอุปสรรคต่อการลงมือพัฒนาเช่นกัน

2. ศึกษาความต้องการของท้องถิ่น เป็นการศึกษารวบรวมความต้องการของผู้รับบริการในชุมชนที่ท้องถิ่นตั้งอยู่ ซึ่งได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง พ่อค้า ข้าราชการ ประชาชน ฯลฯ ว่ามีความต้องการในเรื่องใด อย่างไร และมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษาตามขั้นตอนนั้นนำมาใช้เป็นประกอบการพิจารณา กำหนดแนวทางในการพัฒนาให้สนองหรือสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านการจัดการศึกษา

3. ศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาดูถึงสิ่งที่เป็นอุปสรรคหรือมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ทำให้ต้องจัดการศึกษา/การเรียนการสอนให้สอดคล้องหรือเป็น

ไปตามที่สิ่งเหล่านี้กำหนด ซึ่งได้แก่ แผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายทั้งในระดับรัฐบาล กรมต้นสังกัด กลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียน ปรัชญาการจัดการเรียนการสอน ฯลฯ ผลที่ได้จากการศึกษาจะทำให้ท้องถิ่นทราบถึงทิศทางหรือแนวทางของการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่ควรจะเป็น ว่ามุ่งเน้นในเรื่องใด

4. ศึกษาศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาศักยภาพของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านบริหาร วิชาการ บุคลากร ทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ว่ามีความพร้อมหรือไม่พร้อมมากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาตามขั้นตอนนี้จะทำให้ท้องถิ่นทราบถึงความพร้อม-ไม่พร้อม จุดเด่น จุดด้อยของโรงเรียน

5. สร้างภาพของงานตลอดแนว ขั้นตอนนี้เป็นการนำเอาข้อมูลซึ่งเป็นผลสรุปที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมทั้ง 4 ขั้นตอน มาวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุด อันได้แก่ ระดับของคุณภาพชีวิตที่พึงประสงค์ ซึ่งต้องการจะทำให้เป็นหรือทำให้เกิดขึ้นกับประชาชนส่วนใหญ่นั้น ในอนาคต 3-5 ปีข้างหน้า

เป้าหมายสูงสุดที่กำหนดนั้น จะต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขที่เป็นอยู่และเป็นเป้าหมายที่ท้องถิ่นสามารถจะพัฒนาไปถึง โดยมีโอกาสทำสำเร็จและเป็นไปได้มากที่สุด

เมื่อได้เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาแล้ว ท้องถิ่นต้องวิเคราะห์ต่อไปว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้างที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าว รวมทั้งวิเคราะห์ด้วยว่าองค์ประกอบเหล่านั้นมีแนวปฏิบัติอะไรบ้างที่จะทำใหบรรลุถึงองค์ประกอบนั้น ๆ จากนั้นท้องถิ่นจะต้องพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวปฏิบัติหรือเลือกทางเลือกในการลงมือพัฒนาได้สอดคล้องเหมาะสมกับเงื่อนไขทั้งหมดที่มีอยู่ แล้วนำมากำหนดเป็นงานที่ท้องถิ่นจะพัฒนาต่อไป (กรมวิชาการ, 2536)

สรุปได้ว่า ท้องถิ่นจะพัฒนาหลักสูตรได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ต้องมีการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ โดยการศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น วิเคราะห์ความต้องการของท้องถิ่น ศึกษาถึงสิ่งที่มีผลกระทบต่อการศึกษา รวมทั้งประเมินศักยภาพของโรงเรียนเพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายของการพัฒนา โดยมีแนวปฏิบัติในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ดังที่กรมวิชาการ (2536) ได้เสนอไว้มี 5 ลักษณะดังนี้

1. การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม
2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา

3. การปรับปรุง และ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม
4. การจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาที่เพิ่มเติม
5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่

โดยจะเสนอแนวปฏิบัติการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละลักษณะดังนี้

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม

หลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ได้ปรับวิธีการเขียนคำอธิบายกลุ่มประสบการณ์และคำอธิบายรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร ให้ประกอบด้วยข้อความ 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กิจกรรม ได้แก่ส่วนที่ระบุถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องจัดทำแก่ผู้เรียน สืบเกิดได้จากคำว่า ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สืบค้น ผูก ปฏิบัติ วิเคราะห์ อภิปราย ฯลฯ

ส่วนที่ 2 เนื้อหา ได้แก่ข้อความที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของสิ่งที่จะนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะ

ส่วนที่ 3 จุดประสงค์ ได้แก่ส่วนที่ระบุถึงพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน หลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ได้ระบุไปแล้วในส่วนที่ 1 และ 2 ซึ่งพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดนี้จะต้องประกอบด้วยในส่วนที่เป็น ความรู้ ทักษะ เจตคติ และ กระบวนการ

จากแนวปฏิบัติที่ตัดสินใจเลือกนำมาเป็นงานพัฒนาของท้องถิ่น เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า เรื่องดังกล่าวมีกำหนดไว้จุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรอยู่แล้ว ท้องถิ่นสามารถพัฒนาด้วยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือจัดกิจกรรมเสริมตามแนวปฏิบัติที่เลือก ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับความต้องการ สภาพและเงื่อนไขที่เป็นอยู่

โดยทั่วไปการพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ ท้องถิ่นจะกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์ และทุกรายวิชาด้วยการกำหนดรายละเอียดกิจกรรม ที่จะปฏิบัติในการเรียนการสอนของกลุ่มวิชา/รายวิชานั้น ๆ จากกิจกรรมที่ระบุไว้ในคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ซึ่งรายละเอียดของกิจกรรมที่ปรับหรือจัดนี้จะปรากฏอยู่ในแผนการสอนและประการสำคัญที่สุดก็คือการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น ด้วยวิธีการปรับหรือจัดกิจกรรมเสริมนี้ จะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้และเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปแต่ประการใด ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- 2.1 ศึกษาผลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข
- 2.2 ศึกษาคำอธิบายรายวิชาจากหลักสูตร แล้วกำหนดโครงสร้าง เนื้อหาที่จะสอน
- 2.3 จัดทำแผนการสอนโดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา

การพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับรายละเอียดของเนื้อหา มีวิธีการเช่นเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม กล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นวิเคราะห์แล้วพบว่า แนวปฏิบัติในการพัฒนาเพื่อจะนำบรรลุถึงเป้าหมาย ซึ่งมีระบุไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาในหลักสูตรแล้ว นอกจากจะปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแล้ว ในการพิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่จะนำมาให้เรียนรู้หรือเป็นสื่อฝึก เพื่อให้เกิดความรู้หรือทักษะตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้ ท้องถิ่นสามารถจะพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพได้ ทั้งนี้เพราะว่าในคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุงจะระบุเนื้อหาที่ให้เรียนไว้กว้าง ๆ โดยกำหนดเป็นขอบข่ายหรือหัวข้อต่าง ๆ ไว้เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น ได้ด้วยการเพิ่มหรือปรับได้ตามความเหมาะสม

การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ ท้องถิ่นสามารถจะกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท
2. กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่มหรือปรับสำหรับนำมาให้เรียนรู้หรือฝึกทักษะ โดยให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์
3. นำเอารายละเอียดที่ได้ตามข้อ 2 ไปปรับเข้าในโครงสร้างขอบข่ายของเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนต่อไป
4. พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรับเพิ่มเติมหรือลดนั้น

การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ทันที ถ้าผลการวิเคราะห์พบว่า เป้าหมายของการพัฒนานั้นมีปรากฏในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่ม-ประสบการณ์หรือรายวิชาแล้ว ท้องถิ่นสามารถจะปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องและเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่เลือกนั้น

การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ ท้องถิ่นจะต้อง

1. กำหนดตัวบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับนำมาเป็นแบบอย่างให้นักเรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ โดยอาจจะกำหนดก็คนที่ได้ตามความเหมาะสม
2. ระบุหรือกำหนดพฤติกรรม การกระทำ แนวคิด ฯลฯ ที่แสดงให้เห็นถึงการมีคุณธรรมนั้น ๆ ในการดำรงชีวิตของบุคคลดังกล่าว อันมีผลต่อการพัฒนาตนเอง ท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ และกำหนดแนวปฏิบัติสำหรับยึดถือปฏิบัติตาม
3. กำหนดรายละเอียดขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีลักษณะเป็นการเน้นกระบวนการ โดยรายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้จะปรากฏในแผนการสอนที่จัดทำ
4. อย่าลืมว่า การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นโดยการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา จะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้เปลี่ยนแปลงไป

3. การปรับปรุง และ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม

สื่อการเรียน ที่จะนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถจะพัฒนา ประกอบด้วย

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอนรายวิชาใดรายวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้น ๆ อาจจะมีลักษณะ เป็นเล่มหรือเป็นชุดก็ได้

แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อที่จะใช้สำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อช่วยเสริมทำให้เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภท คือ

1) **หนังสืออ่านนอกเวลา** เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน โดยถือว่ากิจกรรมเกี่ยวกับหนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2) **หนังสืออ่านเพิ่มเติม** เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอิงหลักสูตร ซึ่งมีความเหมาะสมกับวัยและความสามารถในการอ่านของนักเรียน สำหรับให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

3) **หนังสืออุเทศ** เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้า อ้างอิง เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4) **หนังสือส่งเสริมการอ่าน** เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป ไม่จำกัดวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติ และมีสาระประโยชน์ มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

คู่มือครู หมายถึง เอกสารแนะนำครูเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

คู่มือการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารหรือหนังสือสำหรับครูและนักเรียนใช้ประกอบการเรียนการสอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีสื่ออ่านที่ท้องถิ่นสามารถจะนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อีก เช่น สื่อที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

การปรับปรุงและ เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นโดยการปรับปรุงและ เลือกใช้สื่อการเรียน มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 สืบหาสื่อเอกสารหรือหนังสือ สืบหาจรรยาบรรณสื่อ เอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระ เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา จากแหล่งต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสม สอดคล้อง

กับหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือ เป็นการวิเคราะห์สื่อ เอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ตามขั้นตอนที่ 2 เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

การสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร

- มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา
- ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ
- ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติและค่านิยม
- ส่งเสริมการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ความเหมาะสมของเนื้อหา

- ถูกต้องตามหลักวิชา
- ไม่ล้าสมัย
- เหมาะสมกับเวลาเรียน
- ยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา

- เรียงลำดับเนื้อหาดีไม่สับสน
- อธิบายความชัดเจน เข้าใจง่าย
- ใช้ตัวอย่างประกอบช่วยความเข้าใจได้ดี
- ใช้ภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ ฯลฯ เพื่อช่วยความเข้าใจอย่างเหมาะสม

การใช้ภาษา

- ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา
- กระชับรัดกุม ไม่เป็นเยื่อหรือวกวน
- ใช้ศัพท์และประโยคไม่ซับซ้อน เหมาะกับระดับชั้น

กิจกรรมเสนอแนะ

- มีคำถามหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ
- มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นลักษณะนี้ ผลที่ได้จะเป็นการจัดหา รวบรวม สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่มาใช้สำหรับใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม รวมทั้งการสำรวจแหล่งสื่อ เพื่อจะนำมาใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งท้องถิ่นจะระบุรายละเอียดการใช้จ่ายและรายชื่อสื่อลงในแผนการสอนที่จัดทำ

หลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุง ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนไว้ว่า โรงเรียนจะต้องสนับสนุน/ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เลือกใช้/อ่าน สื่อการเรียนอย่างหลากหลาย รวมทั้งให้มีการนำเอาสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด

โปรดอย่าลืมว่า สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นได้ปรับปรุงและเลือกใช้ตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วนี้ เมื่อท้องถิ่นดำเนินการแล้ว จะต้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายรับทราบ และให้ความเห็นชอบก่อนการนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่ระบุไว้ในแผนการสอน

4. การจัดทำคำอธิบาย หรือรายวิชาเพิ่มเติม

การพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ เป็นการจัดทำคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาขึ้นมาใหม่หลังจากที่ศึกษาแล้วพบว่า สิ่งที่จะควรจะมีการพัฒนานั้น ไม่มีปรากฏในจุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชา/กลุ่มวิชาใด ๆ ในหลักสูตรแม่บท

การพัฒนาหลักสูตร โดยการจัดทำคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาขึ้นมาใหม่นี้ ท้องถิ่นควรดำเนินการในรูปแบบของคณะทำงาน โดยมีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

1. ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ และโครงสร้างเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำ
2. ศึกษาผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็นของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา
3. กำหนดจุดประสงค์ของเนื้อหาวิชา/รายวิชา โดย
 - 3.1 วิเคราะห์จากปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น สำหรับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหา/ความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ต้องการให้ผู้รู้พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดและเงื่อนไขต่าง ๆ (ถ้ามี)

3.2 เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้งสี่ด้าน (ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ) รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา/กลุ่มประสบการณ์ด้วย ซึ่งลักษณะของจุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อเรียนจบรายวิชานั้น ไม่ใช่การดำเนินงานหรือกิจกรรม

4. กำหนดเนื้อหา โดยการวิเคราะห์จากจุดประสงค์ซึ่งระบุหลักของจุดประสงค์รายวิชานั้น โดยจะประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ (สิ่งที่จะทำให้เรียนรู้/ศึกษา) และส่วนที่เป็นทักษะ (สิ่งที่ต้องการให้ฝึก) เนื้อหาที่กำหนดนี้จะต้อง

4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา

4.2 ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ

4.3 เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้ของผู้เรียน

4.4 เหมาะสมกับคาบเวลา

4.5 ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ระบบการปกครองตามหลักประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี

5. กำหนดคาบเวลาเรียนสำหรับคำอธิบาย หรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่ในการกำหนดคาบเวลานี้ จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขดังนี้ คือ

ระดับประถมศึกษา จำนวนคาบเวลาเรียนที่กำหนดนั้น จะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มประสบการณ์/หน่วยย่อยที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงไป

6. เขียนคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ของวิชา

7. จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ รายละเอียดเนื้อหาประกอบด้วย

7.1 เหตุผลความจำเป็น

7.2 จุดประสงค์ (ของเนื้อหาวิชา/รายวิชาที่จัดทำ)

7.3 ขอบข่ายเนื้อหา

7.4 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

7.5 สื่อการเรียนการสอน

7.6 แนวการวัดผลประเมินผล

8. งานการเสนอขออนุมัติ ๑ ที่ท้องถิ่นส่งเอกสารในข้อ 6-7 ๑ให้แก่หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณาอนุมัติ และเมื่อกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้คำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้วจึงนำเอาคำอธิบายหรือรายวิชาดังกล่าวมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

ท้องถิ่นจะต้องไม่ลืมว่า คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่นำขึ้นมาใหม่จะต้องไม่เป็นเนื้อหาหรือรายวิชาที่ซ้ำซ้อน กับเนื้อหา/รายวิชาที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท ไม่ว่าจะในกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชาเดียวกัน หรือต่างกลุ่มกัน

สำหรับเกณฑ์ที่จะใช้ในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาที่ท้องถิ่นจัดทำจะประกอบด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักการ จุดหมาย และโครงสร้างของหลักสูตรแม่บท
2. เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ กำหนดไว้
3. สอดคล้องและสอดคล้องต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง
4. มีความสมบูรณ์และความพร้อมเพียงที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ
5. เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอนทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีการสอน
6. ไม่เป็นรายวิชา/เนื้อหาวิชาที่ซ้ำซ้อนกับรายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่มีในหลักสูตรแม่บท
7. ไม่มีเนื้อหาที่กล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะที่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี และไม่กระทบกระเทือนกับความมั่นคงของประเทศ
8. มีรูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้องและเป็นไปตามที่หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่

จากผลของการศึกษาวิเคราะห์ของท้องถิ่นพบว่า ในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่มีความจำเป็นต้องพัฒนาสื่อการเรียนต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้ และเพื่อให้สื่อที่จะพัฒนาขึ้นมานี้มีคุณภาพในการดำเนินงานควรกระทำในรูปของคณะกรรมการซึ่งจะมีขั้นตอนการทำงานดังนี้

1) ขั้นเตรียมการ

- วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร
- วิเคราะห์ขอบเขตของเนื้อหาสาระ
- พิจารณาคาบเวลาเรียน
- วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานในขั้นต่อ ๆ ไป

2) ขั้นวางแผน

- กำหนดจุดประสงค์ของสื่อฯ
- กำหนดขอบเขต/หัวข้อของเนื้อหาสาระ
- ทำเค้าโครงสร้าง (outline) ของสื่อฯ
- กำหนดแนวทางการเสนอเนื้อหาสาระ
- เตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่างต้นฉบับ

3) ขั้นยกร่างต้นฉบับสื่อฯ

- ลงมือเขียนต้นฉบับครั้งที่ 1
- ตรวจสอบต้นฉบับครั้งที่ 1 และปรับปรุง
- ตรวจสอบต้นฉบับครั้งที่ 2 และปรับปรุง

4) ขั้นทดลองใช้ต้นฉบับ

- ทดลองใช้ต้นฉบับกับตัวแทนผู้เรียน 1 คน หรือหลายคน แล้วปรับปรุง
- ทดลองใช้ต้นฉบับกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอน แล้วปรับปรุง

5) จัดทำต้นฉบับสมบูรณ์

เกณฑ์การพิจารณาจัดทำสื่อการเรียน

ในการจัดทำสื่อการเรียน ท้องถิ่นควรรว้ใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ประกอบการพิจารณาในการจัดทำ

คือ

1. สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
2. ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน
3. เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้
4. เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน
5. เนื้อหาที่มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น
6. เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครอง

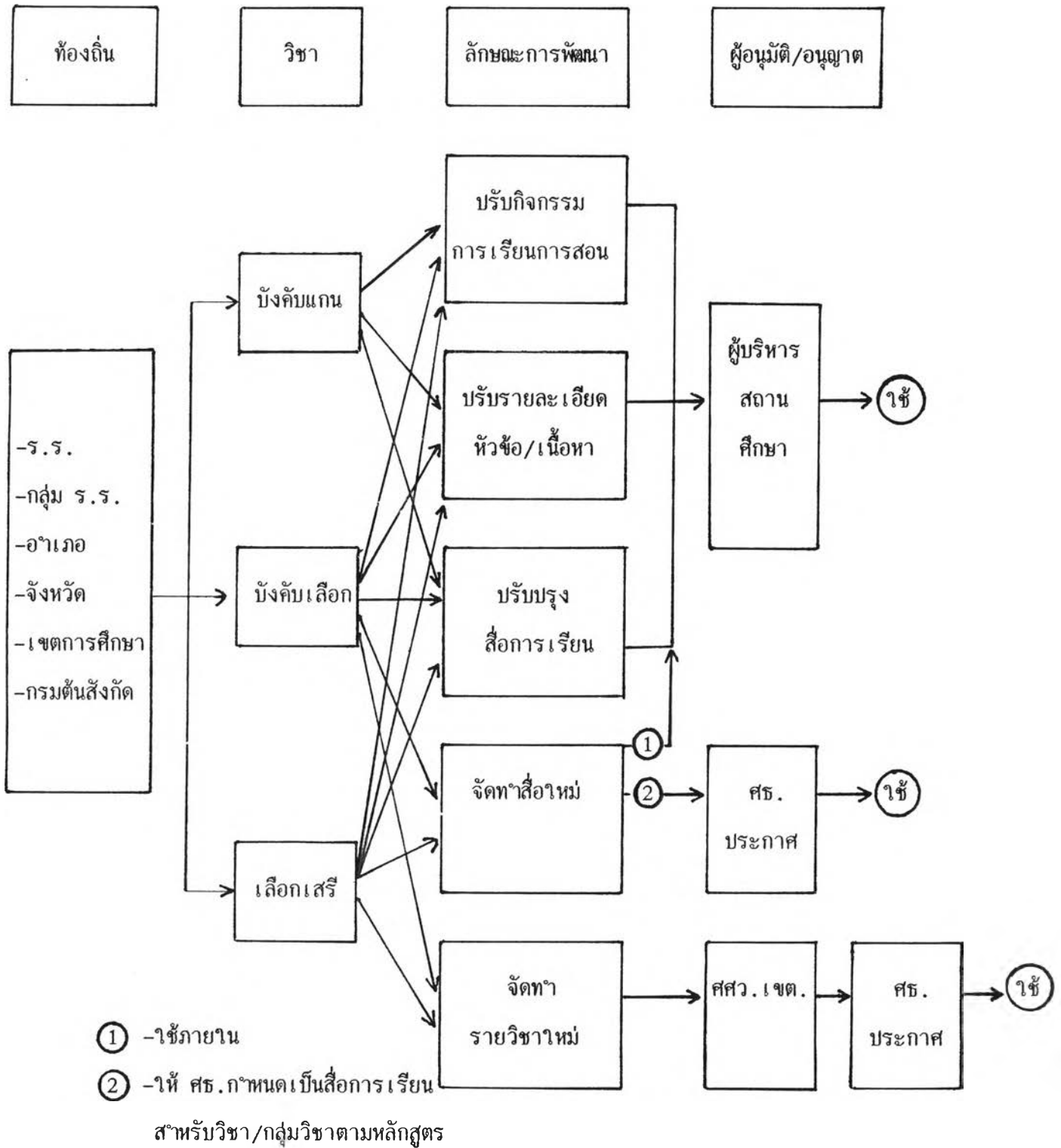
ระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี และไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ

7. เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่น
8. ใช้ภาษาถูกต้อง ชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้
9. ความเหมาะสมของภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ
10. กิจกรรมเสนอแนะเหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ

และส่งเสริมให้มีความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นจัดทำขึ้นมาใหม่ จะต้องมึเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อนกับหนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้แล้วสำหรับรายวิชานั้น ๆ เมื่อท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการและผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบแล้ว สามารถนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียนได้ แต่ถ้าหากว่าต้องการให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนดเป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบสำหรับกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตามระเบียบ/คำสั่ง ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

แผนภูมิการพัฒนาลำดับของท้องถิ่น (กรมวิชาการ, 2536)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กลุ่มงานและ พื้นฐานอาชีพ

จุดประสงค์ กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ

กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีนิสัยรักอ่าน เห็นประโยชน์ของการทำงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้ และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน และงานที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
2. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ และทักษะในกระบวนการทำงาน ทำงานอย่างมีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัวและผู้อื่นได้ตามควรแก่วัย
3. มีนิสัยที่ดีในการทำงาน และรู้จักพึ่งตนเอง
4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงผลงาน และกระบวนการทำงานให้ดีขึ้น อยู่เสมอ

ความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

หลักสูตรกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ มุ่งสอนให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ ทำงานเป็น มีนิสัยรักการทำงาน และมีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ มีรายละเอียดดังนี้

1. ทำงานเป็น

คุณสมบัติของผู้ทำงานเป็น คือ มีความรู้และทักษะในการทำงาน ทักษะดังกล่าว ได้แก่ ทักษะในการใช้มือและเครื่องมือทำงาน ทักษะกระบวนการทำงาน และนิสัยการทำงานร่วมกับผู้อื่น

1.1 ทักษะในการใช้มือและเครื่องมือทำงาน หมายถึง การรู้จักเลือกเครื่องมือ และการใช้เครื่องมือทำงานอย่างคล่องแคล่วถูกต้องและปลอดภัย หรือคือทักษะในการปฏิบัติตนเอง

การฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการปฏิบัติ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- (1) สังเกต คือ ให้ผู้เรียนสังเกตเรื่องราวหรือสิ่งที่จะปฏิบัติด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น พาไปดู นำมาให้ดู ทาให้ดู ฯลฯ เพื่อให้เกิดการรับรู้
- (2) ทำตามแบบ คือ ให้ผู้เรียนดูต้นแบบที่ครูแสดงและทำตามเป็นขั้นตอน
- (3) ทำเองโดยไม่มีแบบ คือ ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานเอง โดยไม่มีครูเป็นต้นแบบ แต่มีใบงานเป็นแนวทาง
- (4) ทำเองโดยอัตโนมัติ คือ การลงมือปฏิบัติโดยผู้เรียนวางแผนริเริ่มงานเอง (ตัดแปลงแบบ ออกแบบเอง ฯลฯ) และทำจนคล่องแคล่ว

1.2 ทักษะในกระบวนการทำงาน หมายถึง การรู้จักวิเคราะห์งานและวางแผนในการทำงาน การปฏิบัติงานตามแผน และการประเมินผลการทำงาน

การวิเคราะห์งาน คือ การแจกแจงว่างานที่ทำงานประเภทใด ต้องใช้เครื่องมืออะไร และมีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร

การวางแผนในการทำงาน หมายถึง การวางแผนจัดคน วัสดุ อุปกรณ์ เงิน และวิธีทำงานเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย

การปฏิบัติงาน เป็นการดำเนินงานตามแบบ ซึ่งในเรื่องนี้มีขั้นตอนที่สำคัญ คือ การควบคุม ติดตามกำกับ หมายถึง ต้องมีการติดตามและควบคุมงานเป็นระยะ ๆ เพื่อให้งานดำเนินไปตามแผน

การประเมินผลการทำงาน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ต้องทำเพื่อหาข้อบกพร่องวิธีแก้ไข และปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

1.3 ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น หมายถึง การทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งต้องฝึกผู้เรียนให้เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความรับผิดชอบ เอื้อเฟื้อ และไม่เอาเปรียบผู้อื่น รู้จักอภิปรายและเสนอความคิดเห็น ตลอดจนสรุปประเมินผลและเสนอผลงาน

2. มีนิสัยรักการทำงาน

นิสัยรักการทำงานจะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้เรียนมีคุณสมบัติที่เป็นพื้นฐานอย่างน้อย 3 ประการ คือ

2.1 ความรู้และความสามารถ หมายถึง ความรู้ความสามารถในการทำงาน เช่น การรู้จักงาน การวางแผนและวิธีทำงาน การแก้ปัญหา เป็นต้น

2.2 เจตคติที่ดีต่องาน หมายถึง มีความสนใจ ตั้งใจ เอาใจใส่ และสนุกกับการทำงาน ทำงานเองโดยไม่ต้องรอคำสั่ง แสวงหางานและวิธีทำงานที่มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

2.3 มีนิสัยในการทำงาน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความประหยัด ขยัน อดทน เพียรพยายาม ละเอียดถี่ถ้วน มีระเบียบ ซื่อสัตย์ และพึ่งตนเอง

การสร้างนิสัยในการทำงาน ต้องเริ่มจากการให้ผู้เรียนรู้จักงานและการทำงานในชีวิตประจำวัน แล้วค่อยขยายไปสู่งานอาชีพที่หลากหลาย และให้ลองปฏิบัติเพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานและเห็นคุณค่าของการทำงาน ต่อจากนั้นจึงส่งเสริมให้ทำอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นนิสัย

3. มีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ

คุณสมบัติที่สำคัญในการทำงานอีกประการหนึ่งคือ การรู้จักปรับปรุงงานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ ในที่นี้หมายถึง การปรับปรุงผลงานและกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

ขั้นตอนการปรับปรุงงานเริ่มจากการวิเคราะห์งานเพื่อหาข้อบกพร่อง หาทางเลือกในการแก้ปัญหาและเลือกทางเลือก แล้วจึงนำทางเลือกที่เลือกแล้วมาปรับปรุงการทำงานและผลงานตามลำดับ

การปรับปรุงงานนี้ ต้องอาศัยทักษะในการแสวงหาความรู้และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ

โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพได้ปรับปรุงให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยกำหนดให้ทุกชั้นมีงานเลือก เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสนใจ ความถนัด และสอดคล้องเหมาะสมเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ส่วนงานบังคับนั้นให้เรียนชั้นละ 2 งาน คือ งานบ้านและงานเกษตร ด้วยเหตุผลที่ว่า ทุกคนต้องช่วยตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องการจัด

การบ้านเรียนของตนก่อน และช่วยสังคมตามสภาพ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้านการเกษตรยังมีความสำคัญอยู่ แม้จะมีแนวโน้มไปสู่โครงสร้างของการเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ แต่ก็มีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมที่มีการเกษตรเป็นฐาน

สำหรับงานเลือกในชั้น ป.1-4 มุ่งให้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ ส่วนชั้น ป.5-6 นั้น เป็นการเตรียมผู้เรียนไปสู่อาชีพ ฉะนั้นงานเลือกในชั้น ป.1-4 และ ป.5-6 จึงมีความสอดคล้องกันดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ชั้น ป.1-4 งานเลือกมี 2 งาน คือ งานประดิษฐ์และงานช่างกับงานอื่น

1.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง เป็นงานที่ตัดออกจากงานบังคับ (งานที่ทุกคนต้องเรียน) ในโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มการเรียนรู้และพื้นฐานอาชีพ พุทธศักราช 2521 (ฉบับเดิม) โดยปรับปรุงเนื้อหาส่วนที่ยากเกินกว่าวัยและระดับชั้น เนื้อหาที่เน้นเฉพาะชายหรือหญิง แล้วจัดเนื้อหาให้เรียนใหม่เป็น 3 เรื่อง คือ งานประดิษฐ์วัสดุและเศษวัสดุเป็นของเล่น ของใช้ และของประดับตกแต่ง ลักษณะเนื้อหามีความต่อเนื่องกันในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้

- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ให้เรียนงานประดิษฐ์วัสดุและเศษวัสดุเป็นของเล่น
- ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ให้เรียน 3 เรื่อง คือ งานประดิษฐ์วัสดุและเศษวัสดุเป็นของเล่น ของใช้ และของประดับตกแต่ง

การเรียนทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวข้างต้น มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนประดิษฐ์งานด้วยวัสดุ เศษวัสดุ ด้วยวิธีที่ต่าง ๆ กัน เช่น หัก ตัด สาน แกะ เย็บ บัก ถัก ร้อย เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ที่หลากหลายในการทำงานประเภทประดิษฐ์และช่าง

1.2 งานอื่น จัดเรื่องไว้ให้เลือกเรียนถึง 3 ประเภท ได้แก่ งานที่ผู้ปกครองหรือท้องถิ่นทำอยู่ งานที่นำไปสู่การมีรายได้ตอบแทน และงานที่สนใจและส่งเสริมเป็นการเฉพาะงานทั้ง 3 ประเภท เน้นเรื่องของการฝึกปฏิบัติหรือทดลองทำงาน อาจทำในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ที่บ้าน หรือสถานประกอบการในท้องถิ่นตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสและมีประสบการณ์ในงานตามสภาพที่เป็นจริง

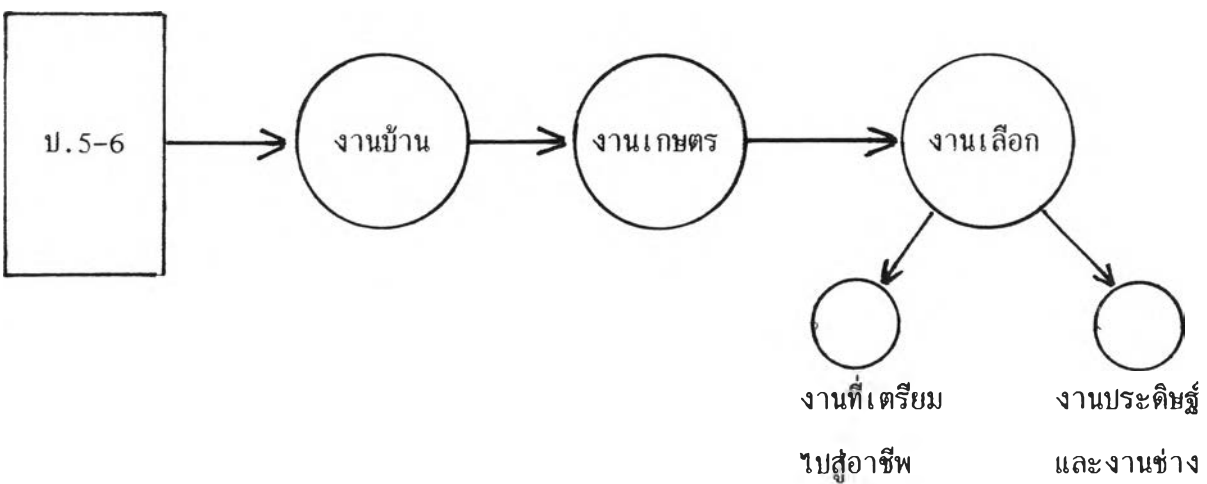
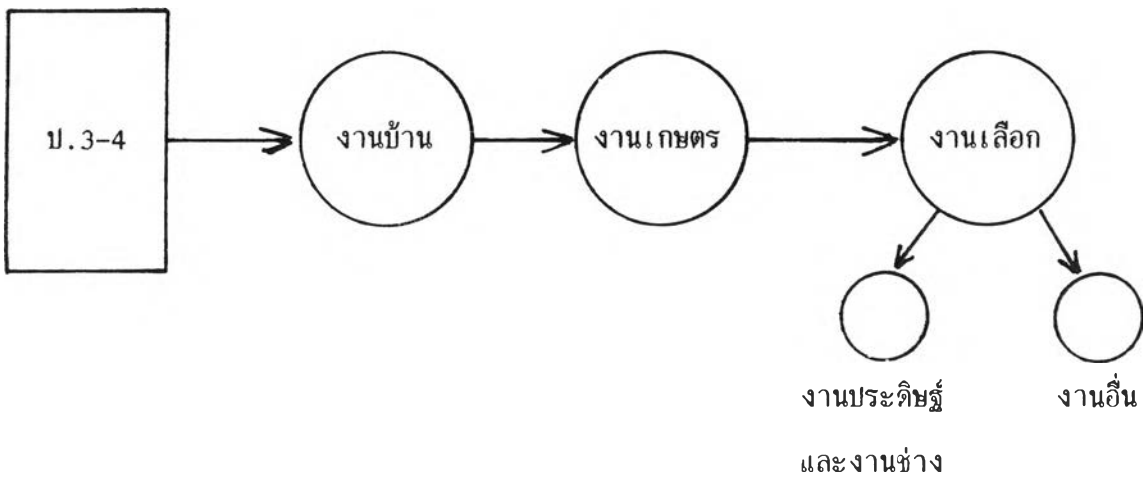
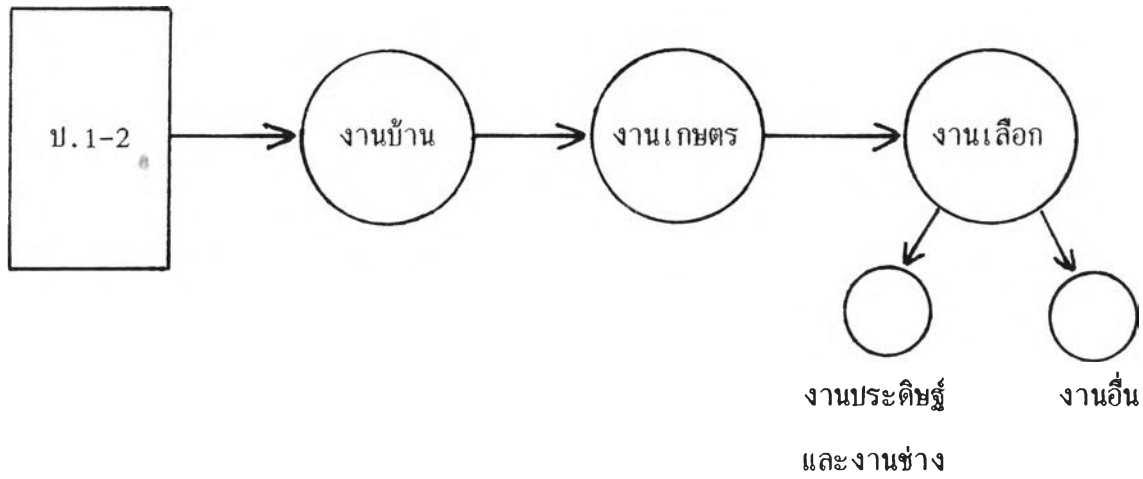
2. ชั้น ป.5-6 งานเลือกมี 2 งาน คือ งานประดิษฐ์และงานช่าง กับงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ ในช่วงชั้นนี้ต้องการเน้นงานที่เตรียมไปสู่อาชีพมากกว่างานเลือกประเภทอื่น จึงจัดไว้เป็นงานบังคับเลือก ในการจัดการเรียนการสอนนอกจากจะให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่จำเป็นในด้าน

อาชีพแล้ว ยังต้องการให้ผู้เรียนได้เห็นโลกกว้างของการทำงานซึ่งจะช่วยให้เลือกอาชีพได้เหมาะสมขึ้น

2.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง มีโครงสร้างเนื้อหาเช่นเดียวกับงานประดิษฐ์และงานช่างในชั้น ป.1-4 แต่เพิ่มความหลากหลายและความซับซ้อนของการนำวัสดุและวิธีการมาใช้ในการประดิษฐ์ให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้น เช่น เพิ่มวิธีประดิษฐ์วัสดุ และเศษวัสดุด้วยการฉลุ เสียบ ตัด ต่อ เป็นต้น

2.2 งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ จัดเนื้อหาไว้ 5 แขนงงาน ได้แก่ งานบ้าน งานเกษตร งานช่างประดิษฐ์ งานช่าง และงานอาชีพอื่น ๆ แต่ละแขนงงานจัดเนื้อหาเป็นงานอาชีพสั้น ๆ จบในตัวเอง โดยกำหนดเวลาเรียนไว้เรื่องละประมาณ 50 คาบ ทั้งนี้เพื่อให้เรื่องที่เรียนไม่ยากเกินกว่าวัยและระดับชั้น

แผนภูมิโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ (กรมวิชาการ, 2534)

แผนภูมิอัตราเวลาเรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ (กรมวิชาการ, 2534)

ชั้น	เนื้อหา	เวลาเรียน
ป.1-2	1. งานบ้าน 2. งานเกษตร 3. งานเลือก 3.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง 3.2 งานอื่น	200 คาบ 100 คาบ : 1 หรือ 2 งาน
ป.3-4	1. งานบ้าน 2. งานเกษตร 3. งานเลือก 3.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง 3.2 งานอื่น	400 คาบ 200 คาบ : 1 หรือ 2 งาน
ป.5-6	1. งานบ้าน 2. งานเกษตร 3. งานเลือก 3.1 งานประดิษฐ์และงานช่าง 3.2 งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ	600 คาบ 300 คาบ : 1 หรือ 2 งาน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่ว่าด้วยการทำงานและการสร้างนิสัยในการทำงาน ฉะนั้นการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมาย จึงต้องให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด ดังแนวปฏิบัติต่อไปนี้

1. แนวทางการจัดการเรียนการสอน

1.1 จัดครูที่มีใจสู้และรับผิดชอบในการทำงานเป็นผู้สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เพราะการจัดการเรียนการสอนจะสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับตัวครู เป็นสำคัญ

1.2 วางแผนจัดตารางสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพพร้อมกันทั้งโรงเรียน โดยจัดช่วงเวลาสอนแต่ละครั้งแตกต่างกัน เช่น มีช่วงสั้นบ้างยาวบ้าง เพื่อสะดวกในการสอนภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

สำหรับการสอนภาคปฏิบัติ ควรจัดตารางสอนให้แต่ละชั้นลงปฏิบัติไม่พร้อมกัน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการขาดสถานที่และอุปกรณ์

1.3 พิจารณาเลือกสอนงานเลือกในแต่ละชั้นตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ความพร้อมของครู โรงเรียน ผู้ปกครอง ฯลฯ โดยปฏิบัติตามแนวการจัดการเรียนการสอนงานเลือกตามหลักสูตร

1.4 จัดหาสื่อการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ วัสดุอุปกรณ์การสอนสำหรับครู วัสดุและสถานที่ฝึกปฏิบัติงานของผู้เรียนให้พร้อม โดยเฉพาะวัสดุฝึกปฏิบัติงานของผู้เรียนให้พยายามจัดหาวัสดุที่มีในท้องถิ่นหรือวัสดุที่ราคาถูกลงมาใช้ และควรจัดระบบการจัดหาจัดซื้อ เพื่อให้ได้สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการ และไม่ทำความลำบากกับผู้ปกครองที่จะสนับสนุน

1.5 ควรจัดสอนงานแต่ละประเภท ได้แก่ งานบ้าน งานเกษตร และงานเลือกให้สัมพันธ์กัน รวมทั้งให้สัมพันธ์กันกลุ่มประสบการณ์อื่นด้วย เช่น สอนงานเกษตรเรื่องการปลูกพืชผักสวนครัว เมื่อพืชผักเจริญเติบโตพอที่จะเก็บเกี่ยวก็สอนงานบ้าน เรื่องการประกอบ บรุง จัดอาหาร เพื่อนำผลผลิตจากการเกษตรมาใช้ หรือสอนเรื่องชีวิตในบ้าน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต แล้วนำเรื่องการจัดและตกแต่งบ้าน ฯลฯ ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพมาสอนให้สัมพันธ์กันเป็นต้น

1.6 ควรเน้นกระบวนการในการทำงานเท่า ๆ กับผลงาน แต่เดิมการสอนให้ผู้เรียนทำงานมักคำนึงแต่ผลงานซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการทำงานเท่านั้น แต่ในหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เน้น 2 อย่าง คือ กระบวนการทำงานนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ครูได้ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมในการทำงานของผู้เรียน อันจะนำไปสู่การมีนิสัยที่ดีในการทำงาน

1.7 เน้นกระบวนการกลุ่ม การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพให้สอนให้ผู้เรียนทำงานเป็นรายบุคคลและทำงานกลุ่ม แต่หลักสูตรนี้เน้นการทำงานกลุ่ม เพราะเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน

การฝึกการทำงานเป็นกลุ่มในชั้นแรกต้องให้ความรู้เรื่องบทบาทหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มและสมาชิก แล้วฝึกทักษะที่จำเป็นในการทำงานกลุ่ม เช่น ทักษะการพูด การฟัง ฯลฯ ต่อจากนั้นจึงเป็นเรื่องของวิธีการทำงาน

1.8 สอนการปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี หมายความว่า ในการให้ผู้เรียนทำงานใด ๆ ควรสอนภาคความรู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ให้ผู้เรียนทำอาหารก็ต้องสอนให้มีความรู้เรื่องคุณค่าอาหาร การเลือกซื้อ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักในการทำงานและพัฒนางานให้ดีขึ้น

ส่วนการสอนปฏิบัติ ควรคำนึงถึงหลักสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ ให้ทำอย่างประหยัดด้วยวิธีที่ปลอดภัย รวดเร็ว และมีคุณภาพ สำหรับการสอนภาคปฏิบัติให้ผู้เรียนเกิดความคล่องแคล่วในการทำงาน ควรสอนไปตามขั้นตอนของการฝึกทักษะปฏิบัติดังได้กล่าวแล้ว

1.9 สอนภาคปฏิบัติด้วยวิธีการสาธิตและใช้ใบงานประกอบการสอนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะช่วยผู้เรียนได้ผล ทั้งผู้เรียนจะได้ศึกษา ค้นคว้า และทำงานด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่การมีคุณสมบัติที่ตนเอง

สำหรับการสาธิต ควรทำเฉพาะเรื่องที่มีขั้นตอนการทำงานซับซ้อน หรือเป็นเรื่องการใช้เครื่องมือที่ต้องการความปลอดภัย ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย

1.10 ควรจัดบทเรียนเริ่มจากง่ายไปหายาก เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความสำเร็จ ความสำเร็จที่ได้รับแรก ๆ จะทำให้เกิดความหวังและเป็นแรงจูงใจ เกิดความพยายามในการทำงานต่อไป

1.11 สอนให้เกิดความมั่นใจ โดยไม่ให้ผู้เรียนเกิดความล้มเหลวในการทำงาน ซึ่งจะเป็นอุปสรรคและทำลายความมั่นใจ ควรหลีกเลี่ยงการวิจารณ์ ดิเชิงทำลายคือ การพูดจาดูหมิ่น ถากถาง ฯลฯ

1.12 สอนให้เกิดนิสัย โดยให้เรียนหรือทําซ้ำ การเรียนหรือทําซ้ำต้องเป็นการเรียนและปฏิบัติในเรื่องที่มีความหมาย

1.13 จัดให้มีการวัดผลและประเมินผลด้วยวิธีและเครื่องมือหลาย ๆ แบบให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน เช่น ใช้วิธีสังเกต ในการจัดกระบวนการทำงาน วิธีจัดอัน

อันดับคุณภาพสำหรับการตรวจผลงาน เป็นต้น

1.14 ควรจัดให้ผู้เรียนมีโอกาสทำหรือฝึกปฏิบัติงานที่บ้านหรือในสถานที่ทำงานจริง ๆ ภายใต้อาณัติของครู เพื่อฝึกทักษะในการทำงานเพิ่มเติม เพราะการสอนและฝึกปฏิบัติที่โรงเรียนไม่เพียงพอ

2. การสอนโดยเน้นกระบวนการ

การจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพต้องเน้นกระบวนการ เพราะจะทำให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

การสอนโดยเน้นกระบวนการ คือ การสอนเป็นขั้นเป็นตอนไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เอง

กระบวนการที่ควรเน้นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ได้แก่ กระบวนการฝึกทักษะในการปฏิบัติ กระบวนการการทำงาน และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น

ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่น

ทรัพยากรท้องถิ่น สามารถเรียกชื่อเป็นภาษาไทยได้หลายอย่าง เช่น แหล่งความรู้ในชุมชน แหล่งวิทยากรในชุมชน หรือแหล่งวิชาการในชุมชน ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Community Resources หรือ Local Resources ซึ่งนักการศึกษาให้ความหมายไว้ดังนี้

Olsen (1960) ให้ความหมายว่า ทรัพยากรท้องถิ่นประกอบด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งหมดรวมทั้งประสบการณ์ซึ่งอาจได้รับจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง หรือหลายชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียน ส่วนประกอบดังกล่าวได้แก่ ธรรมชาติ ประชากร ไร่นา โรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มคน องค์การและสถาบันต่าง ๆ ตลอดจนโครงสร้างและกระบวนการของสังคมและแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคม

Nichols (1971) ได้นิยามความหมายของทรัพยากรท้องถิ่นว่า ทรัพยากรท้องถิ่น สำหรับโรงเรียนนั้นประกอบด้วยประชาชน สถานที่ สิ่งต่าง ๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการศึกษาของนักเรียนเพื่อให้เป็นพลเมืองดี

Good (1973) ให้ความหมายไว้ว่า แหล่งทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง สถาบันองค์การต่าง ๆ บุคคลซึ่งมีความสามารถในท้องถิ่น วัตถุประสงค์ที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนโดยตรงหรือโดยอ้อม

นิพนธ์ สุขปริดี (2528) ให้ความหมายว่า ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในชุมชน ซึ่งครูหรือนักเรียนอาจนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ สถานที่ราชการ โบราณสถาน โรงภาพยนตร์ แม่น้ำลำธาร และบุคคลที่โรงเรียนอาจจะเชิญมาเป็นวิทยากร หรือวิทยากรและครูออกไปสัมภาษณ์เยี่ยมเยียน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา เช่น บุรุษไปรษณีย์ ตำรวจ ชาวสวน พ่อค้า หรือเจ้าหน้าที่ทางราชการ เป็นต้น

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2522) ให้ความหมายไว้ว่า แหล่งวิทยาการในชุมชน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่มีอยู่ในท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนแก่ครูและนักเรียน ครูควรสำรวจและจัดบันทึกไว้ว่าจะใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ในโอกาสใดบ้าง

จิราวรรณ ช่างสาสี่ (2530) ให้ความหมายไว้ว่า แหล่งวิทยาการในชุมชน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สถานที่ บุคคล กิจกรรมในชุมชน รวมทั้งสื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษา และสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนได้

กชกร สังขชาติ (2533) ให้ความหมาย แหล่งวิทยาการไว้ว่า หมายถึง คน สถานที่ สิ่งของ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ หรืออำนวยความสะดวกในการเสาะแสวงหาความรู้ได้

นฤมล ตันธสุรเศรษฐ์ (2533) ให้ความหมายของแหล่งวิทยาการในชุมชนไว้ว่า หมายถึง ศูนย์รวม หรือบ่อเกิดของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน มีความสำคัญในการเป็นแหล่งการศึกษาตลอดชีวิตที่ประชาชนจะมีปฏิสัมพันธ์ได้ตลอดเวลาโดยจำกัดเพศและวัย ทั้งยังจะได้รับความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เข้าไปศึกษาเท่าที่วิทยาการในยุคนั้นจะทำให้เป็นไปได้

ภาสินี เปี่ยมพงศ์สานต์ (2534) ให้ความหมายแหล่งวิทยาการชุมชนไว้ว่า หมายถึง ทุกอย่างในชุมชนที่นำมาใช้เป็นตัวอย่งให้เกิด แนวคิด ข้อสรุป ค่านิยมแก่ผู้เรียน

สุมาลี สังข์ศรี (2534) ให้ความหมายทรัพยากรในชุมชนไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือในชุมชน เป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์แก่ชุมชน ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือมนุษย์อาจสร้างขึ้นก็ได้

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนที่โรงเรียนนั้น ๆ ตั้งอยู่ซึ่งครูหรือนักเรียนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น

ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น

ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตรนั้น ได้มีนักการศึกษาจำนวนมากประเภทเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

Nichols (1971) ได้แบ่งประเภทแหล่งความรู้ในชุมชนในหนังสือสารานุกรมทางการศึกษา (Encyclopedia of Education) ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ (Specialists) เช่น นักดนตรี จิตรกรผู้ชำนาญงานพิเศษ นักกีฬาอาชีพ พนักงานซื้อขายและบริการ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม ช่างนา
2. พ่อแม่หรือผู้ปกครองนักเรียน (Parents of Students)
3. ตัวแทนขององค์กรต่าง ๆ (Agency Representatives) ได้แก่ บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล ศูนย์วัฒนธรรม และหน่วยงานอื่น ๆ

4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม (Business and Industrial Representatives) ได้แก่ บุคคลที่ทำงานในโรงงาน บริษัทขนส่ง เหมืองแร่ สำนักงานเทศบาล กิจการค้าต่าง ๆ
5. ผู้แทนของรัฐบาล (Government Representatives) เช่น นายกเทศมนตรี คณะกรรมการของจังหวัด ตำรวจ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่อนามัย เป็นต้น
6. คณะกรรมการผู้มีหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำแก่ประชาชน (Citizen's Advisory Committees) เช่น กรรมการศึกษา คณะกรรมการบริหารโรงเรียน คณะที่ปรึกษาของโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน เป็นต้น
7. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ประกอบด้วย พืช สัตว์ป่า หิน น้ำ ดิน แร่ และวัตถุทางธรรมชาติอื่น ๆ
8. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Resources) ได้แก่ อาคาร สถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ รถยนต์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ มุขนิยสถาน เป็นต้น

อุณา นพคุณ (2520) จำแนกทรัพยากรภายในชุมชนได้ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ได้แก่ น้ำ ดิน แร่ธาตุ ป่าไม้ ฯลฯ
2. ทรัพยากรทางเทคโนโลยี (Technical Resources) ได้แก่ ทรัพยากรที่เกิดจากความรู้ ความเจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น ภาพยนตร์ แทรกเตอร์ เครื่องมือทางการเกษตร ฯลฯ
3. ทรัพยากรสถาบัน (Institution Resources) ได้แก่ สถาบันทางสังคมทุกอย่างภายในชุมชน ได้แก่ สถาบันทางการศึกษา คือ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน สถาบันทางศาสนา คือ วัด สถาบันทางการปกครอง เช่น สภาตำบล เป็นต้น

ลัดดา สุขปรีดี (2523) จำแนกประเภทแหล่งวิชาชุมชนในการเรียนการสอน ดังนี้

1. แหล่งวิชาการภายในโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียน อาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์ ต้นไม้ ใบหญ้า แมลง ก้อนหิน ดิน สวนครัว ครู นักเรียน คนงานภารโรง เป็นต้น
2. บุคคลที่โรงเรียนเชิญมาเป็นวิทยากร เช่น ชาวนา ชาวประมง ช่างไม้ พ่อค้า ข้าราชการ ตำรวจ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ภิกษุสงฆ์ บุรุษไปรษณีย์

3. แหล่งวิชาภายในชุมชนและนอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปุชนีย์สถาน วัดอุโบสถ สถานที่ราชการ สถาบันทางศาสนา และพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

4. กิจกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ผลงานด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม วรรณคดี ประเพณีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524) จำแนกแหล่งทรัพยากรในชุมชนเป็น 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความถนัดพิเศษในวิชาการต่าง ๆ การอาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม การปกครอง การสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 วิทยากรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้น ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ช่างนา ช่างสวน ชาวไร่ พระสงฆ์ เป็นต้น

1.2 วิทยากรผู้มาเยี่ยม ได้แก่ บุคคลในท้องถิ่นที่มาเยี่ยมหรือเป็นแขกของชุมชน เป็นครั้งคราว ครูควรพิจารณาเชิญบุคคลเหล่านั้นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน เป็นครั้งคราว เช่น ศึกษานิเทศก์ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งครูสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยทำให้เด็กนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้อง และซาบซึ้งในคุณค่าเหล่านั้น เช่น แม่น้ำ ลำคลอง อ่าว ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดิน หิน แร่ น้ำตก พืช สัตว์ในท้องถิ่น ฯลฯ

3. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นใช้ทุกประเภท เช่น เพื่อความรู้ ความเข้าใจ ความสุข และความเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและการอบรม ซึ่งได้แก่

- 3.1 ห้องสมุดประชาชน
- 3.2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 3.3 วัด โบสถ์ และสุเหร่า
- 3.4 สมาคมต่าง ๆ
- 3.5 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 3.7 สถานประกอบการต่าง ๆ

บันลือ พฤษะวัน (2525) ได้กล่าวถึงแหล่งวิชาในชุมชนว่า ประกอบไปด้วย

1. ผู้เชี่ยวชาญ/ช่างของ ในอาชีพเฉพาะอย่างมาให้ความรู้และแนะนำเด็ก
2. ผู้ปกครองของเด็กอาจให้ความช่วยเหลือในการเป็นวิทยากรในบางเรื่อง
3. สมาชิกสภาอาจให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประชุมสภาร่างกฎหมาย หรือ ประสพการณ์ด้านอื่น ๆ
4. โรงงานอุตสาหกรรมเป็นที่ชมเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานการผลิต
5. ตำรวจ ข้าราชการให้ความรู้ด้านการจราจร การปกครอง และอื่น ๆ
6. คณะกรรมการสภาพล หรือท้องถิ่นอาจให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานในท้องถิ่น
7. ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ป่า ดิน หิน แม่น้ำ แร่
8. ทรัพยากรที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดแต่ง เช่น บ้านเรือน อาคาร สนามบิน สถานีดับเพลิง
9. การศึกษานอกสถานที่ ที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ
10. คณะกรรมการสภาการศึกษาอาจเป็นวิทยากรได้ดีในบางเรื่องเกี่ยวกับงาน/อาชีพของตน

กชกร สังขชาติ (2533) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทบุคคล เช่น ครู อาจารย์ ข้าราชการ ชาวบ้าน ช่างฝีมือ หรือผู้มีความรู้หรือมีอาชีพในด้านต่าง ๆ และที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ข้อมูลและข่าวสารได้
2. ประเภทของหน่วยงาน
 - ก. การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนในหน่วยงานของภาครัฐบาล
 - ข. หน่วยงานองค์การกึ่งรัฐบาล
 - ค. หน่วยงานเอกชน
3. ประเภททรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลาดลอง ท้องไร่ท้องนา และสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ

นฤมล ตันธุสุร เศรษฐ์ (2533) ได้จำแนกแหล่งวิทยากรในชุมชนเป็น 4 ประเภท คือ

1. ประเภทบุคคล
2. ประเภททรัพยากรธรรมชาติ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์

ในด้านการศึกษา หากความรู้ทั้งในส่วนที่ช่วยให้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของมนุษย์ เช่น น้ำ ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุ ฯลฯ

3. ประเภทสื่อ

- สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร หนังสือเล่ม โปสเตอร์ ป้ายประกาศ ฯลฯ

- สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ

4. ประเภทวัตถุและอาคารสถานที่ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานที่ประกอบ การธุรกิจ ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน พิพิธภัณฑ์

วิจัย ประสิทธิ์วุฒิวณิช (2535) ได้แบ่งประเภทของแหล่งวิทยาการเป็น 4 ประเภท คือ

1. แหล่งวิทยาการภายในโรงเรียน อาจจะเป็นสิ่งของ บุคคล หรือสถานที่ที่อยู่ภายใน โรงเรียน เป็นแหล่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้สอนควรพิจารณาและมอบหมายงานให้ผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ ตัวอย่างของแหล่งวิทยาการ ภายในโรงเรียนมี เช่น

1.1 บุคลากรภายในโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นครู เจ้าหน้าที่ หรือนักการภารโรง ที่มีความรู้ความสามารถในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ จากหลักการง่าย ๆ ว่า ทุกคนย่อมมีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ไม่มีผู้ใดที่รู้จริงในทุกอย่าง เพียงแต่ผู้สอนจะยอมรับและ มองเห็นคุณค่าก็จะช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ที่ดีขึ้น

1.2 สื่อการเรียนต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง เช่น การจัดมุม ประสบการณ์กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ การจัดนิทรรศการตามโอกาส การให้บริการในด้าน ห้องหรือศูนย์วิชาการต่าง ๆ เช่น ศูนย์สื่อการเรียน บทเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

1.3 สถานที่ซึ่งเป็นแหล่งวิทยาการภายในโรงเรียน เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน ห้องโสตทัศนอุปกรณ์ เรือนเพาะชำ แปลงเกษตร ร้านค้าสหกรณ์หรือสหกรณ์ รวมทั้ง ห้องเรียนที่มีการจัดประสบการณ์เสริมทางด้านการงานและพื้นฐานอาชีพ

2. แหล่งวิทยาการในกลุ่มโรงเรียน การบริหารงานการศึกษา ระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด มีการจัดแบ่งโรงเรียนตามสภาพภูมิศาสตร์ อยู่ในตำบล เดียวกันหรือสามารถติดต่อกันได้สะดวกเป็นกลุ่มโรงเรียน แต่ละกลุ่มมีจำนวน 5-10 โรงเรียน มีสายงานการบริหารงานที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีบุคลากรที่ทำหน้าที่วิชาการกลุ่ม รับผิดชอบ เป็นกลุ่มประสบการณ์ ทำหน้าที่ให้ความสนับสนุนด้านวิชาการภายในกลุ่มของตนเอง นอกจากนี้ การจัดเป็นกลุ่มโรงเรียนยังมีประโยชน์ในการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะแต่ละโรงเรียนภายในกลุ่มย่อมมีจุดเด่นที่แตกต่างกัน ควรพยายามประสานงานและนำมาใช้ให้เป็น ประโยชน์ การเชิญวิทยากร การให้บริการห้องสมุด ห้องศูนย์วิชาการ สื่อการเรียน ฯลฯ เป็นต้น

3. แหล่งวิทยาการภายนอกอื่น เป็นไปได้ทั้งสิ่งของ บุคคล หรือสถานที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้สอนที่จะมีการสำรวจข้อมูลและนำข้อมูลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ยกตัวอย่าง เช่น

3.1 แหล่งวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ในงานการทำงานและพื้นฐานอาชีพซึ่งมีอยู่ภายนอกอื่น เช่น ดิน หิน แร่ ไม้ พืช ฯลฯ ซึ่งจะเป็นสื่อกลางให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและมีค่านิยมที่ ถูกต้อง เห็นคุณค่าต่อสิ่งนั้น ๆ

3.2 บุคคลในแต่ละท้องถิ่นจะมีความรู้ความสามารถ ความถนัด ในด้านต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านช่างฝีมืออาชีพ ต่าง ๆ สามารถที่จะเชิญเป็นวิทยากรให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียนได้ดี เช่น

3.2.1 วิทยากรในท้องถิ่น ได้แก่ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนและประกอบอาชีพ อยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ช่างราชการ พ่อค้า เกษตรกร พระสงฆ์ ช่างฝีมือ ชาวบ้าน เป็นต้น

3.2.2 วิทยากรผู้มาเยี่ยม ได้แก่ ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในท้องถิ่นอื่นที่ มาเยี่ยมโรงเรียน หรือเป็นแขกของชุมชนเป็นครั้งคราว เช่น ศิษยานุศิษย์ พัฒนาการ ผู้ชำนาญการ เฉพาะสาขา เป็นต้น

3.3 สถานที่ต่าง ๆ ที่สังคมได้สร้างขึ้นไว้อย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อความรู้ความ เข้าใจ ความสุข ความเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐาน อาชีพ ได้แก่

3.3.1 ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ผู้เรียนสามารถ ศึกษาค้นคว้า ความรู้ทางด้านการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

3.3.2 พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ที่มีการรวบรวมของมีค่าทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

3.3.3 สถานที่สำคัญภายในท้องถิ่น เช่น สถานที่ทางราชการ โรงเรียน วิทยาลัย สมาคม กลุ่มผู้สนใจ ศูนย์ฝึกอาชีพ เป็นต้น

4. แหล่งวิทยาการนอกท้องถิ่น ซึ่งผู้สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพสามารถติดต่อเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การศึกษานอกสถานที่ การขอยืมสื่อการเรียน การขอปรึกษาวัสดุ สิ่งตีพิมพ์ เป็นต้น แหล่งวิทยาการนอกท้องถิ่นนั้นมีทั้งของภาครัฐบาลและภาคเอกชน ถ้าจะทำการติดต่อควรแจ้งจุดประสงค์ แนวโครงการ หรืออำนวยความสะดวกต่อผู้ที่จะให้ความช่วยเหลือ

แหล่งวิทยาการจึงมีความสำคัญต่อกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เพราะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ มีเจตคติและค่านิยม ส่งเสริมให้ฝึกหัดความรู้ด้วยตนเองได้ และได้พบเห็นตัวอย่างอาชีพต่าง ๆ ที่สามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ผู้สอนควรรวบรวมประโยชน์โดยมีการวางแผนล่วงหน้า เพื่อมิให้มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ในกลุ่มประสบการณ์อื่นและเวลาในการประกอบอาชีพของแหล่งวิทยาการนั้น ๆ

จากการจำแนกประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นของนักการศึกษาที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ทรัพยากรท้องถิ่นสามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรทางบุคคล เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน พ่อแม่ หรือผู้ปกครองนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ครู อาจารย์โรงเรียนอื่น ผู้นำท้องถิ่นด้านปกครอง ผู้นำศาสนา ผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ฯลฯ

2. ทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น ดิน หิน แร่ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง น้ำตก พืช สัตว์ ฯลฯ

3. ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สถานที่ราชการ สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ภัตตาคารในหน่วยงานต่าง ๆ ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด วัด โบสถ์ มัสยิด ฯลฯ

4. ทรัพยากรทางสังคม เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ฯลฯ

การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

การนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาเป็นปัจจัยประกอบการพัฒนาหลักสูตร ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 นั้นเป็นการสอดคล้องกับความมุ่งหวังของหลักสูตร เพราะนอกจากจะจัดข้อจำกัดของโรงเรียนได้แล้ว ชุมชนก็ยังมีส่วนเข้ามามีบทบาททำให้การศึกษาแก่นักเรียนกับโรงเรียนด้วย ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนสามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยประกอบการพัฒนาหลักสูตรได้ก็คือ ทรัพยากรทางบุคคล ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางสังคมในชุมชนนั้น ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโรงเรียนว่าจะเลือกใช้วิธีใดจึงจะเหมาะสมกับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ในแต่ละลักษณะ ซึ่งมีนักการศึกษาทั้งต่างประเทศและในประเทศได้เสนอไว้ดังนี้

Olsen (1960) ได้เสนอแนะวิธีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ดังนี้

1. นำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากภายนอกโรงเรียนมาให้ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า
2. ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน
3. เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิตในโรงเรียน
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
5. พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน
7. การศึกษานอกสถานที่ไกลออกไป
8. การตั้งค่ายพักแรม
9. โครงการบริการสังคม
10. การจัดให้นักเรียนมีประสบการณ์จากการฝึกงาน

Wittich and Schuller (1967) ได้สรุปว่ามีวิธีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอยู่ 2 วิธีคือ

1. การนำตัวบุคคล สิ่งของ หรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามาสู่ห้องเรียน
2. การนำนักเรียนออกไปยังชุมชนเพื่อให้มีประสบการณ์ตรง พบเห็นสถานที่เป็นจริง เพื่อให้การเรียนการสอนในชั้นสมบูรณ์ขึ้น

Michaelis (1972) เสนอแนะการใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นในการเรียนการสอนดังนี้

1. การนํ้าประสบการณ์ชีวิตประจำวันของนักเรียนมาใช้ในการเรียนการสอน

(Daily Experiences)

2. การทัศนศึกษา (Study Trips)
3. เชิญผู้มีความรู้ความชำนาญมาบรรยายหรือสาธิต
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในท้องถิ่น

ลัดดา สุขปรีดี (2523) ได้กล่าวถึงการนำแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนว่าอาจทำได้ 2 วิธี คือ

1. นำแหล่งวิชาชุมชนมาใช้ในห้องเรียน เช่น การนำวัสดุอุปกรณ์บางอย่างในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน หรือเชิญวิทยากรมาบรรยาย เป็นต้น
2. พานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ ซึ่งแหล่งวิชาชุมชนตั้งอยู่ ได้แก่ พาไปชมฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ไปดูการทอผ้า ไปชมสถานที่ราชการใกล้ ๆ โรงเรียน เป็นต้น และรวมถึงการพาไปศึกษานอกสถานที่ซึ่งแหล่งวิชาที่อยู่นอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น ไปชมพิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

ประถม แสงสว่าง (2525) เสนอวิธีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์กับสถานศึกษา 2 วิธี คือ

1. พาสถานศึกษาออกไปหาชุมชน มีวิธีการดำเนินการดังนี้
 - 1.1 การท่องเที่ยวหาความรู้
 - 1.2 การสำรวจ
 - 1.3 การไปพักผ่อน
 - 1.4 การไปสัมภาษณ์
 - 1.5 การขยายการศึกษาไปยังชุมชน
 - 1.6 การให้ความร่วมมือกับกิจการทางด้านสังคม
 - 1.7 การให้ประสบการณ์ในการทำงาน

2. พาชุมชนเข้ามาในสถานศึกษา มีวิธีดำเนินการจัดหาหรือจัดหาโดยทางต่าง ๆ ดังนี้
 - 2.1 ข่าวสารวัสดุตีพิมพ์
 - 2.2 วัสดุทัศนศึกษา
 - 2.3 บุคคลที่เป็นวิทยากร

บริษัท นิพันธ์พิทยา (2525) กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นไว้ 2 วิธี คือ

1. การนำชุมชนมาสู่โรงเรียน มีวิธีการดังนี้
 - 1.1 เชิญบุคคลมาเป็นวิทยากรในโรงเรียนตามความสามารถพิเศษ
 - 1.2 นำเอกสารและสิ่งพิมพ์ของชุมชนมาเผยแพร่ในโรงเรียน
 - 1.3 การร่วมกิจกรรมพิเศษของโรงเรียน
 - 1.4 จัดตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครอง
2. การนำโรงเรียนสู่ชุมชน มีวิธีการดังนี้
 - 2.1 จัดศูนย์สนใจอาชีพขึ้นในโรงเรียนเพื่อบริการแก่ชุมชน
 - 2.2 ครูออกไปเยี่ยมชุมชน ศึกษาสำรวจชุมชน แล้วหาแนวทางนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอน
 - 2.3 ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ พัฒนาชุมชนตามความสามารถเข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของท้องถิ่น
 - 2.4 จัดทัศนศึกษา เยี่ยมชมโรงงานอุตสาหกรรม การทำไร่ ทำนา ทำสวน การประกอบอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น

อมรา เล็กเริงสินธุ์ (2528) กล่าวถึงวิธีใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนที่โรงเรียนควรจะนำมาใช้ประโยชน์ต่อการสอนของครู และการเล่าเรียนของนักเรียน ดังนี้

1. การนำนักเรียนออกไปสู่แหล่งวิทยาการต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อศึกษา เช่น การสำรวจ การสัมภาษณ์ การออกไปตั้งค่ายพักแรม
2. การนำแหล่งวิทยาการมาสู่ห้องเรียนเพื่อการศึกษา เช่น การเชิญวิทยากรต่าง ๆ ที่มีความสามารถในด้านที่วิทยาการนั้นมาอภิปราย การจัดนิทรรศการ ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษา

3. ส่งนักเรียนเข้าไปฝึกงานหรือเข้าไปเรียนในสถานที่ประกอบการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา เช่น ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ การทำนา การประมง โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยให้สถานที่นั้นจัดเวลาสำหรับการฝึกงาน

กรมสามัญศึกษา (2534) เสนอแนะว่าโรงเรียนสามารถใช้ทรัพยากรการประกอบการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นได้ 2 ทางคือ

1. นำทรัพยากรเข้ามาให้การเรียนรู้แก่นักเรียนในโรงเรียนในรูปแบบวิทยากรประจำวิชาหรือในรูปแบบวัสดุอุปกรณ์การฝึกปฏิบัติงาน
2. จัดให้นักเรียนออกไปรับการเรียนรู้จากทรัพยากรนอกโรงเรียน

กรมวิชาการ (2534) ได้กล่าวถึงการบริหารด้านวิชาการและการจัดการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

1. ครูใช้สิ่งแวดล้อม สภาพสังคม และชีวิตเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
2. ใช้สถานฝึกงานอาชีพในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน
3. จัดหาเครื่องมือและวัสดุ อุปกรณ์จากแหล่งต่าง ๆ ในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน
4. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากประสบการณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

สรุปการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นนั้น มีลักษณะการใช้อยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. การนำทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาสู่โรงเรียน
2. การนำโรงเรียนออกไปสู่ท้องถิ่น

ในแต่ละลักษณะมีวิธีการนำไปใช้ต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพยากร จุดมุ่งหมาย และความต้องการนำไปใช้ ดังนั้นบุคลากรผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนจำเป็นต้องศึกษาลักษณะและวิธีการใช้ทรัพยากรแต่ละประเภทโดยยึดจุดมุ่งหมายและความต้องการของการนำไปใช้เป็นเกณฑ์ ทั้งนี้เพื่อให้การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นไปอย่างถูกต้อง และตรงตามวัตถุประสงค์อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเวลาที่เสียไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรลักษณ์ รัตติกาลขลากร (2525) ศึกษาเรื่อง การใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนครูสังคัมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการใช้แหล่งชุมชนประกอบการเรียนการสอนครูสังคัมศึกษา ทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงส่วนมากประสบปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการใช้แหล่งชุมชนซึ่งมีจำกัด การวัดผลและประเมินผลทำไม่ได้เต็มที่ วิทยากรและเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งชุมชนมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน นักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการใช้แหล่งชุมชน รวมทั้งขาดทักษะในการใช้ครูสังคัมศึกษา การเรียนการสอนเป็นอย่างดี เพราะมีประโยชน์มากทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ตรงรู้จักวิธีค้นคว้าหาความรู้ และทำให้นักเรียนเกิดความรัก ผูกพันและภูมิใจในท้องถิ่นและชาติของตน

ชานาญ วัฒนะ (2529) ศึกษาเรื่องการศึกษาสภาพการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรในชุมชน ในการบริหารงานวิชาการที่ประสบปัญหาระดับมากที่สุดคือโรงเรียนไม่มีงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนทรัพยากรบุคคลในชุมชนประเภทบุคคลบางกลุ่มที่เชิญมาเป็นวิทยากร และปัญหาระดับมากที่สุดคือ ทรัพยากรประเภทบุคคลบางกลุ่ม ไม่มีเวลาว่างพอที่จะให้ความช่วยเหลืองานวิชาการ ด้านวิชาการ ครูประสบปัญหาและอุปสรรคของการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาระดับมากที่สุดไม่มีงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องรับผิดชอบมากขึ้น

ประสิทธิ์ อามาตร์ (2529) ศึกษาเรื่อง "การใช้แหล่งความรู้ในชุมชนในการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตการศึกษา 10" ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนของครูระดับปานกลางในด้านค่าใช้จ่ายสำหรับวิทยากร ครูไม่สะดวกที่จะไปติดต่อกับวิทยากรที่อยู่ห่างไกลจากโรงเรียน ครูไม่มีเวลาศึกษาและวางแผน จัดวิทยากรที่เหมาะสมกับแผนงานไว้ล่วงหน้า เสียค่าใช้จ่ายสูง นักเรียนไม่มีความสามารถที่จะไปสัมภาษณ์หรือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ผู้รู้หรือผู้ชำนาญไม่ค่อยมีเวลาว่างและขาดงบประมาณที่จะซื้ออุปกรณ์ที่หายากในท้องถิ่น ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่ครูประสบในระดับ

น้อย คือ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนเดียวกันไม่สนับสนุน ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือ

อุตสาห์ พาสกุล (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษา เกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น พบว่า กลุ่มประสบการณ์ที่สามารถปรับให้เหมาะสมกับท้องถิ่นในระดับน้อยไปจนถึงมาก ได้แก่ กลุ่มทักษะภาษาไทย กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในบางเนื้อหา กลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ โดยเฉพาะ กลุ่มประสบการณ์พิเศษทางด้านอาชีพในท้องถิ่น

ประพนธ์ จันทรรัตน์ (2533) ศึกษาเรื่อง การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2 ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนส่วนใหญ่นำมาใช้ในงานวิชาการนั้น ประเภททรัพยากรทางบุคคล ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ ครูอาจารย์ในโรงเรียนอื่น และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ประเภททรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สถานประกอบการและห้องสมุด ประเภททรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ หิน ดิน แร่ และวนอุทยาน

ลักษณะการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการ ทรัพยากรทางบุคคลโรงเรียนส่วนใหญ่ใช้ในลักษณะขอคำปรึกษาหารือ หรือข้อเสนอแนะ และขอพิมพ์เอกสารทางวิชาการ ส่วนทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ใช้ในลักษณะมอบหมายงานให้นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ขอพิมพ์เอกสารทางวิชาการ และให้ครู นักเรียนไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับทรัพยากรทางธรรมชาติ ใช้ในลักษณะเป็นวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน และการศึกษานอกสถานที่ ทรัพยากรทางสังคมใช้ในลักษณะให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมและนำข้อมูลมาจัดนิทรรศการ

ปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ทรัพยากรทางบุคคล ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางธรรมชาติ ปัญหาการใช้ที่โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบ ได้แก่ ระยะเวลาห่างไกล และมีปริมาณน้อย ส่วนทรัพยากรทางสังคม ปัญหาการใช้ ได้แก่ ขาดการอนุรักษ์เพื่อการศึกษาและคุณภาพทรัพยากรไม่เป็นแบบที่ดี สำหรับปัญหาการดำเนินการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นนั้น ได้แก่ ขาดงบประมาณและข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นและปัญหาความปลอดภัย

วารสาร บ้างเลี้ยง (2534) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า

ในด้านการศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร พบว่า ทุกหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีการดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรในเนื้อหาที่ตรงกัน และมีการดำเนินการเกี่ยวกับการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อที่จะนำไปสู่การนำหลักสูตรไปใช้มากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อที่จะปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในด้านการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น พบว่า มีการดำเนินงานในลักษณะของการถ่ายทอดความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ลงไปตามลำดับจนถึงโรงเรียน กลุ่มประสบการณ์ที่ปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งเป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ในด้านการบริหารการใช้หลักสูตร พบว่า มีการปฏิบัติงานที่รองรับกันมาเป็นลำดับในเรื่องของการจัดอบรม และการส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร ส่วนปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่ได้แก่ ทักษะในการพัฒนาหลักสูตรของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและแหล่งความรู้

อังกูล สมคะเนย์ (2534) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า

(1) สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร พบว่า ศึกษาในเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วยและได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้พัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

(2) ปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร พบว่า ศึกษาในเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน และครูวิชาการโรงเรียน มีปัญหาเกี่ยวกับ ด้านงบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอ ไม่ได้รับ

การสนับสนุนด้านนโยบายและการนิเทศติดตามผล ตลอดจนไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและการพัฒนาหลักสูตร

สมพิศ วงษ์แหยม (2534) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการดำเนินการในลักษณะดังต่อไปนี้ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำเนื้อหา/รายวิชาใหม่ การพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมนั้น เป็นลักษณะการพัฒนาหลักสูตรที่ดำเนินการมากที่สุด ทรัพยากรท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรบุคคล และนำมาใช้ในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ

ปัญหาการนำทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านทรัพยากรบุคคล และปัญหาที่พบคือ บุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอ

ปัญหาด้านการนิเทศของศึกษานิเทศก์ พบว่า ศึกษานิเทศก์มีภารกิจอื่นที่ต้องปฏิบัติจึงไม่สามารถนิเทศได้ตามกำหนด และปัญหาด้านการประเมินผลการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร ปัญหาคือ เรื่องการสร้างเครื่องมือ